

Katedrala sv. Jakova u Šibeniku kao poticaj istraživanja arhitekture u primarnom obrazovanju

Ninić, Nataša

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:308949>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-29**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja

Sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij

Učiteljski studij

Nataša Ninić

**Katedrala sv. Jakova u Šibeniku kao poticaj
istraživanja arhitekture u primarnom obrazovanju**

Diplomski rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za razrednu nastavu

Sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij

Učiteljski studij

Katedrala sv. Jakova u Šibeniku kao poticaj istraživanja arhitekture u primarnom obrazovanju

Diplomski rad

Student/ica:

Nataša Ninić

Mentor/ica:

izv. prof. art. Saša Živković

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Nataša Ninić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Katedrala sv. Jakova u Šibeniku kao poticaj istraživanja arhitekture u primarnom obrazovanju** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 14. srpnja 2024.

Sažetak

Diplomski rad obuhvaća arhitekturu prikazanu kao umjetnost te obilježja sakralne arhitekture u razdobljima romanike, gotike i renesanse. Nadalje, općenito o gradu Šibeniku i veličanstvenoj šibenskoj katedrali sv. Jakova, koji je značaj imala za tadašnje Šibenčane i Šibenke, u koliko etapa je bila građena i što je svaka etapa odnosno razdoblje pridonijela da se katedrala sagradi onakvu kakvu je danas poznajemo. Zatim je prikazano kako kulturna baština i arhitektura pridonose nastavi Likovne kulture u prva četiri razreda osnovne škole.

Cilj istraživanja je kako potaknuti učenike razredne nastave na istraživanje arhitekture. Istraživanje je provedeno u Osnovnoj školi Jurja Dalmatinca u Šibeniku na satovima Likovne kulture u razrednoj nastavi. Na kraju svakog sata Likovne kulture odvijat će se razgovor s učiteljicama svojih razreda te će se diskutirati vlastita opažanja tijekom održanih satova. U sva četiri razreda je zadan isti likovni motiv, a svaki razred je koristio i ostvarivao svoj rad drugom likovnom tehnikom. Učenici prvog razreda su prikazali zapadni dio šibenske katedrale sv. Jakova u crtačkoj tehnici flomastera. U drugom razredu učenici su s slikarskom tehnikom tempera prikazali tlocrt šibenske katedrale. Učenici trećeg razreda su grafičkom tehnikom monotipije prikazali katedralu sv. Jakova iz svakog ugla, a u četvrtom razredu su kiparskom tehnikom didaktičkog neoblikovanog materijala (kutijice, ambalaža i sl.) podijeljeni u grupama sagradili su vlastitu katedralu sv. Jakova. Učenici sva četiri razreda bili su zainteresirani za obradu motiva katedrale sv. Jakova te motivacije u njihovim radovima nije nedostajalo.

U diplomskom radu se također nalaze i vlastite pisane pripreme za održavanje sata Likovne kulture u razrednoj nastavi.

Ključne riječi: arhitektura, gotika, renesansa, romanika, katedrala sv. Jakova, likovna kultura, baština

Summary

Title: Cathedral of St. James in Sibenik as an incentive for research into architecture in primary education

The master's thesis includes architecture presented as art and the characteristics of sacred architecture in the Romanesque, Gothic and Renaissance periods. Furthermore, generally about the city of Sibenik and the magnificent Sibenik Cathedral of St. James, what significance it had for the people of Sibenik at the time, in how many stages was it built and what did each stage or period contribute to the construction of the cathedral as we know it today. Then it was shown how cultural heritage and architecture contribute to the teaching of Fine Arts in the first four grades of elementary school.

The goal of the research is how to encourage students in class to research architecture. The research was carried out at Juraj Dalmatinac Elementary School in Sibenik during the Fine Arts classes in class. At the end of each Art class, there will be a conversation with the teachers of their classes and their own observations during the classes will be discussed. All four classes were given the same art motive, and each class used and realized its work with a different art technique. The students of the first grade showed the western part of the Sibenik Cathedral of St. James in the felt-tip pen drawing technique. In the second grade, students used the tempera painting technique to show the floor plan of the Sibenik Cathedral. Students of the third grade using the graphic technique of monotype, showed the cathedral of St. James from every angle, and in the fourth grade, using the sculptural technique of didactic unshaped material (boxes, packaging, etc.) divided into groups, they built their own cathedral of St. James. The students of all four classes were interested in processing the motive of the Cathedral of St. James's motivation was not lacking in their works.

The master's thesis also includes your own written preparations for holding an Art class in class.

Keywords: architecture, Gothic, Renaissance, Romanesque, cathedral of St. James, artistic culture, heritage

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. Arhitektura kao umjetnost.....	3
2.1. Materijali kao primarni faktori arhitekture.....	3
2.2. Kršćanska sakralna arhitektura u doba romanike, gotike i renesanse.....	4
3. Katedrala sv. Jakova u Šibeniku.....	7
3.1. Graditelji šibenske katedrale.....	9
3.2. Pulšićeva katedrala (1428. – 1441.).....	10
3.3. Jurjeva katedrala (1441. – 1473.).....	14
3.4. Firentičeva katedrala (1475. – 1536.).....	18
3.5. Obnova šibenske katedrale.....	21
4. Arhitektura i kulturna baština u nastavi Likovne kulture.....	22
5. Praktično istraživanje.....	24
5.1. Cilj i problem istraživanja.....	24
5.2. Ispitanici.....	24
5.3. Vrsta, metoda, tehnika i instrumenti istraživanja.....	24
5.4. Postupak istraživanja.....	24
5.5. Radovi učenika 1. razreda.....	25
5.6. Radovi učenika 2. razreda.....	26
5.7. Radovi učenika 3. razreda.....	28
5.8. Radovi učenika 4. razreda.....	30
5.9. Rasprava.....	32
6. ZAKLJUČAK.....	35
7. PRILOZI.....	36
8. LITERATURA.....	61
9. POPIS ILUSTRACIJA.....	63
10. ŽIVOTOPIS.....	64

1. UVOD

Šibenik, jedini veći grad na obali koji su utemeljili Hrvati, a ne Rimljani, grad sa 2851 kamenih stepenica, najstariji je samorodni grad na Jadranu koji se 25. prosinca 1066. godine prvi put spominje u darovnici kralja Petra Krešimira IV. pa se često naziva i Krešimirovim gradom. Smješten je između gradova Splita i Zadra, u središnjem dijelu hrvatskog Jadrana u kojeg se ulijeva rijeka Krka. Do polovice 17. stoljeća, kada je harala epidemija kuge, Šibenik je bio najveći grad u Dalmaciji. Grad jedinstvenog urbanog umjetničkog izraza može se pohvaliti i dičiti vlastitom kulturnom baštinom i bogatom poviješću. Fascinantne znamenitosti grada odvede čovjeka u različita razdoblja, u doba kada su graditelji ostavili, što bi u narodu rekli, *dušu i tilo*, svoje nasljeđe u graditeljstvu i arhitekturi od kojih današnji mladi graditelji i arhitekti mogu podosta naučiti od tadašnjih meštara koji su ostavili neizbrisiv trag u šibenskoj povijesti. Šibenik, iako čuven po čudesnim arhitektonskim spomenicima, nerijetko se naziva i Gradom djece te je preko 60 godina domaćin poznatog MDF-a (Međunarodnog dječjeg festivala).

Za svijet, Šibenik je prvi grad u svijetu koji je dobio javnu rasvjetu na izmjeničnu struju zahvaljujući patentima Nikole Tesle 28. kolovoza 1895. godine. Također, Faust Vrančić, poznati šibenski izumitelj sa otoka Prvića (Prvić Luke) darovao svijetu padobran, žičaru, viseći most i mnogo toga te se bavio filozofijom, leksikografijom, teologijom i tehnikom. Zatim najveći hrvatski i svjetski košarkaš, nikad ne prežaljjeni Dražen Petrović, šibensko *dite*, prozvan „košarkaškim Mozartom“ uvršten je među 50 osoba koji su doprinijeli najviše Euroligi. Igrao je za tadašnju Šibenku gdje je u košarkaškom prvenstvu Jugoslavije godine 82./83. donio pobjedu svom klubu, svom gradu u odlučujućim slobodnim bacanjima protiv Bosne sa završnim rezultatom 83 – 82. Igrao je za Cibonu, Real Madrid te u NBA klubovima New Jersey Nets i Portland Trail Blazers. Dražen Petrović je uvršten u Košarkašku kuću slavnih.

S mora grad Šibenik štiti prepoznatljiva renesansna tvrđava u obliku ključanice sv. Nikola. Također gradom dominiraju tri tvrđave: sv. Mihovil, Barone i sv. Ivana. Tvrđave Barone (simbol stoljetne nepokorenosti grada) i sv. Ivana su smještene blizu jedna druge te pružaju nevjerojatni pogled na kanal sv. Ante, na nekolicinu otoka u šibenskom akvatoriju pa sve do Vodica, mjesto nedaleko od grada Šibenika. Iako je Šibenik poznat po tvrđavama i kanalu, ipak jedno arhitektonsko remek djelo ondašnjeg vremena je ipak ostavilo traga, najznačajniji spomenik hrvatske arhitekture, spomenik koji spaja Šibenke i Šibenčane je

katedrala sv. Jakova. Glavni razlog početka gradnje današnjeg simbola Šibenika katedrale sv. Jakova je to što grad dobiva službeni status grada u 13. stoljeću.

Šibenik je jedan od rijetkih gradova u svijetu, a jedini u Hrvatskoj sa dva upisana spomenika na UNESCO-v popis. Jedna je tvrđava sv. Nikole koja je branila grad od venecijanskih agresora između 15. i 17. stoljeća. Drugi spomenik je katedrala sv. Jakova, poznata u europskom graditeljstvu, uvrštena na UNESCO-v popis 2000. godine. Od početka do kraja gradnje katedrale koja je trajala preko jednog stoljeća, neumorno ju je gradilo pet generacija. Katedrala sv. Jakova u Šibeniku je jedina katedrala u Europi da je sagrađena prvenstveno od kamena i samo od kamena, bez drvenih kompleksnih elemenata i vezivne žbuke. Katedrala sv. Jakova skupa s Gradskom vijećnicom iz renesansnog razdoblja, palačama, Kneževim dvorom i okolnim crkvama simbolizira u hrvatskoj urbanističkoj baštini jedan od najljepših trgova.

Nedaleko od katedrale sv. Jakova, se nalazi interpretacijski centar o šibenskoj katedrali „Civitas Sacra – Sveti Grad“ koja je smještena u sklopu nekadašnje palače Galbiani u staroj gradskoj jezgri koja je svečano otvorena 13. svibnja 2019. godine.

Šibenčani Dan grada slave 29. rujna kao i blagdan sv. Mihovila, zaštitnika grada te se ujedno skulptura sv. Mihovila nalazi na sjevernoj strani katedrale izgrađena u Firentinčevom razdoblju.

2. Arhitektura kao umjetnost

„Arhitektura (grč. *arhe*, počelo, i *tekton*, oblikovanje) je umijeće građenja.“ (Salamon i sur., 2020: 8). Može se reći da je arhitektura oblikovana konstrukcija koju krase vanjski i unutarnji prostor, prostor gdje čovjek boravi, poboljšava i proširuje svoja znanja o arhitekturi i gradnji objekta. „Arhitektura je osnovni prostorno-plastički okvir ljudskog života. Arhitektura je umjetnost *mase i prostora*.“ (Damjanov, 2015: 88). Promatrano u širem smislu, arhitektura ili graditeljstvo se tvrdi da je među prvim kreativnim zanimanjima. Da bi se uspješno ostvarilo tj. sagradilo arhitektonsko djelo, potrebno je izraditi projekt prema željama naručitelja. Konstrukcija, funkcija i forma su osnovni segmenti arhitekture koja vrijedi za sve objekte. Od arhitekture se traži da ispuni čovjekova estetska viđenja na arhitektonsko djelo, da se izrazi u odabiru materijala te da je ravnoteža između prirode i čovjeka ujednačena.

Kako danas sve više ima arhitektonskih objekata, tako se mijenja i prostor prirode gdje su ti objekti sagrađeni. Izgradnja sela, gradova nisu jedine koje mijenjaju krajobraz u kojoj čovjek obitava. Uz arhitektonska djela se još ostvaruju ne manje važni radovi kao što su probijanje putova i izgradnja cesta, gradnja vijadukata i mostova, podjela zemljišta na veće ili manje terene, katkad se gradu i umjetna jezera što za Europu ne predstavlja neki veliki značaj kao kod azijskih zemalja (npr. Japan svoja arhitektonska djela prilagođava prema prirodi jer kod njih priroda, voda ima veliko značenje u njihovoj kulturi te ju zbog toga neće uništavati). „Krajolik koji nas danas okružuje mnogo je drukčiji od negdašnjeg izvornog – on je u velikom dijelu plod čovjeka nadmetanja s prirodom.“ (Karaman, 2005: 101).

2.1. Materijali kao primarni faktori arhitekture

Dakle, materijal u arhitekturi se smatra osnovnim sredstvom. O materijalu uvelike ovise osnovni elementi arhitekture (konstrukciji te realiziranje funkcije i forme). U arhitekturi materijali se dijele na tradicionalne i moderne i na osnovu toga kompletnu arhitekturu na „*arhitekturu tradicionalnih i arhitekturu modernih materijala*, odnosno *konstrukcija*.“ (Damjanov, 2015: 89).

Jedan od najstarijih materijala koji se smatra u građevini je kamen. Kamen može biti obrađen tj. klesan na adekvatne kvadre. Može biti jednim dijelom obrađen, lomljen, namjerno grubo klesan odnosno u rustiku ili neobrađen kamen. S kamenom kao graditeljskim materijalom

se može izraziti dubina građevine, igranje sa svjetlosti i sjene, i sl. Materijal koji se vjeruje da su prvi narodi upotrebljavali u nekadašnjoj zemlji Mezopotamiji, današnje područje Iraka i Sirije na rijekama Eufrata i Tigrisa je opeka. Kako bi se dobila opeka, ljudi su zemlju odnosno glinu postavljali u različite kalupe, pekli bi ih te sušili na suncu. Ti kalupi bi bili različitih dimenzija i oni bi definirali oblik opeke. Prirodni materijal koji se koristi u graditeljstvu je drvo te se koristi u vidu greda koje mogu biti horizontalne ili vertikalne, dasaka i mosnica. U razdoblje industrije novi materijal koji se koristi je beton. Da bi se dobio beton, graditelj mora napraviti smjesu koja se sastoji od vode, pijeska, šljunka, cementa te ju ulijeva u kalup izrađen od dasaka. Kod armiranog betona je razlika jedina ta što se ulijeva duž kostura načinjen od čeličnih šipki ili napete mreže od čelika. „Kombiniranjem elastičnosti čelika s čvrstoćom betona dobije se najpogodniji materijal za moderne konstrukcije,“ (Damjanov, 2015: 89). Također, zid može biti sačinjen i od stakla odnosno staklenog opna.

2.2. Kršćanska sakralna arhitektura u doba romanike, gotike i renesanse

Kako bi se odmakli od antičkog stila gradnje i baštine koja ih definira, u razdoblju predromanike pokrenuta je izgradnja tzv. novog europskog izričaja, a trijumf doživljava u XI. i XII. stoljeću. Europa je pokrenula svoju transformaciju na način da se svukuda grade i povećavaju gradovi i samostani te u njima sakralni prostori. Sakralni prostori su se gradili za religiozne programe te se oni formiraju od davnih vremena. „Minimalistički opremljen sakralni prostor intimno je i kontemplativno mjesto u kojem važnu ulogu ima svjetlost. No, taj je prostor ujedno zaklon koji podsjeća na prvotno kultno mjesto u paleolitičkoj špilji.“ (Salamon i sur., 2020: 100). Upravo takve građevine su prvenstveno imale zadatak zaštititi i pružiti čovjeku sigurnost te su također smatra mjesto stvaralačke interpretacije. Gledajući razdoblje romanike, svoje građevine gradi na trobodni, izduženi, bazilikalni oblik do savršenstva izgradnje. „Za razliku od ranokršćanskih bazilika koje imaju ispod kriva otvoreni grednjak ili ravan strop, romanika svoj prostor zatvara i s gornje strane čvrstom zidanom stijenom i to polubačvastim svodovima koji uz pomoć pojasnica počivaju na zidovima i stupovima.“ (Badurina, 1983: 103). Tlocrt ovakvih crkava je pretežno trobodan, a s jednom ili tri pa katkad i više apsida završavaju na kraju svetišta. Često su tri broda jednakih dimenzija no nerijetko srednji brod bude za 1,5 ili dvostruko širi od bočnih. Bez sumnje, jednobrodne crkve budu uvijek manjih proporcija. Vanjština crkava izražen je utjecaj poznavanja geometrije i njezinih elemenata, zid je građen od jednakih blokova kvadratnog oblika. U unutrašnjosti sakralne crkve romaničkog doba se nalaze predivne fresko-slike ili čak obrađeni kamen jednakog kvadratnog oblika. Nadalje, niz

stupova ukrašavaju zidove srednjeg broda, a iznad bočnih brodova se nalazi prostor za žene visokog sloja društva. Na sjeveru i zapadnom dijelu Europe se na pročelju sakralnog objekta podižu dva tornja dok se manji tornjevi javljaju na drugim dijelovima. U Dalmaciji i Italiji se mahom javlja samo jedan toranj na način da je odvojen od samog crkvenog kompleksa. Ti su tornjevi masivni pri samom dnu, a prema vrhu se raspršuju u monofore do kvadrifore dok sami vrh tornja završava piramidom ili ravnim krovom s ogradom s čestim motivom *lastinog repa*. U crkvama se gradu samostalne krstionice oktogonalnog oblika. U crkvama romaničkog doba pretežito vlada jednostavnost, ali i masivnost, monumentalnost koje stvaraju dojam moći, nepokolebljivosti, snage. Raspored i uređivanje prostora varira od svake pokrajine, dostupnosti materijala i sl.

„Dok je romantika postigla savršenstvo geometrijskog adiranja prostornih elemenata i savršenstvo proporcija, u 13. i 14. stoljeću javlja se u evropskoj arhitekturi jedno novo osjećanje, koje obično nazivamo *gotika*.“ (Badurina, 1983: 105). Za razliku od romanike, gdje vlada jednostavnost, jasnoća tlocrta, korištenje geometrijskih oblika, monumentalnosti, u gotici tlocrtni prostori postaju nejasniji, prostor ide relativno u visinu s pregršt stupova obično u svežnjevima dok staklene stijene ukrašene živim bojama koje unutrašnjost sakralne ljepotice propušta beskonačan niz boja koje se prelijevaju iz jedne u druge zamjenjuje zidove. Premda na prvi pogled izgleda kao oprečnost od romanike, ta težnja za visinama koja stvara bezrazložan i zamračen prostor je zapravo produžetak romaničkog geometrijskog izgleda prostora. Tlocrt gotičkog sakralnog prostora je ostala kao i u romaničkoj, bazilikalni oblik, ali s stanovitim izmjenama: tlocrt je izdužen s pet brodova umjesto tri kao u romaničkom stilu gradnje, a u Dalmaciji i Italiji zbog franjevačkog utjecaja ima samo jedan brod. Crkveni prostor se prilagođava zbog toga što se u razdoblju gotike zbivaju mnogo procesija i liturgijskih obreda te se tako produžuju bočni brodovi i iza oltara se prolazi u kružnom obliku što dolazi do spajanja. Oltari se u gotici zbog toga pomjeraju malo naprijed. Kao posebna zgrada, krstionica se ne gradi, osim u rijetkim mjestima kao što je npr. Šibenik. Krstionica se smješta u bočnim brodovima. Talijanska ili franjevačka gotika je posebni tip gotike koji se razvija u Italiji, a također je prisutan i u dalmatinskom dijelu. Crkve su bile građene jednobrodne (negdje su građene trobrodne crkve), križnorebrasti ili mrežasti svod se nalazi u svetištu, a u brodu se nalazi ili ravan strop ili otvoren grednjak. Takav izgled crkve je zahtijevao sv. Franjo koji nije dozvolio da se svodovi rade bilo gdje osim u svetištu. „Katedralne su crkve i u ova dva razdoblja posvećene gotovo redovito Bogorodici jer se uglavnom grade na mjestu starijih, ranokršćanskih, ali se nove često posvećuju apostolima i lokalnim svecima, zaštitnicima gradova.“ (Badurina, 1983: 108).

Napokon kad je gotika u doba Europe pronašla svoj tzv. stil, vlastiti izričaj i nadvladala antiku, dolaskom renesansnog doba (XV. i XVI. stoljeće) ponovno se okreće antičkom stilu kao estetski izvor nadahnuća u svim područjima umjetnosti i kulture pa tako i u sakralnom graditeljstvu. Ponajprije se dogodilo u Italiji koja će biti najbrže rastuća u stvaranju novih oblika inspirirajuća antikom kroz tri stoljeća. Krajem XVII. stoljeća *kormilo* je prepustila srednjoj Europi, Njemačkoj te Austriji. Prvi pokazatelj da se renesansa vraća antici jest kupola katedrale u Firenci. Leon Battista smatra se prvim koji je sažeo teoriju renesanse oko 1450. godine. Autor temelji na prirodi kao „najvišoj učiteljici“, dok bazični oblik koji se nalazi u prirodi smatra krug i njegovi srodni oblici. „Ideal koji bi arhitektura trebala postići jest ravnoteža. Božje se savršenstvo očituje u prirodi, a umjetnik mora uliti od prirode i upotrebljavati njezine najsavršenije oblike, to su ujedno i najjednostavniji oblici (elemenata)“ (Badurina, 1983: 301). Dakle, oblici koji se koriste u graditeljstvu u doba renesanse su kvadrat i krug odnosno kocka i kugla kao geometrijska tijela u prostoru. U renesansni također uz ravnotežu bitnu ulogu igra ljepota i savršenstvo.

Crkva koja se u renesansi smatrala idealnom jest centralni objekt s kupolom te da se, ako je bilo moguće, grade na slobodnom prostoru kako bi ju se moglo sagledati sa svih strana. „U tlocrtu prevladava krug ili kvadrat u potpunosti ili u njegovim kombinacijama, što je mnogo češći slučaj, a najčešći će biti oblik grčkog križa jednakih krakova, koji je u stvari spoj kvadrata s krugovima u sebi (kupole), ili pak jednog kvadrata i četiri polukruga na njegovim stranicama, što ukupno iznosi jedan kvadrat i dva kruga.“ (Badurina, 1983: 302). Renesanse građevine su građene u kombinaciji longitudinalnog i centralnog tipa dok se bočni brodovi pretvaraju u bočne kapele te stvara dojam jedinstvenog prostora. Što se tiče unutarnjeg prostora u renesansi nema ukrasa osim stupaca, lezene itd. odnosno arhitektonskih elemenata u više boja da se svaki element istakne za sebe i u harmoniji. Uzduž longitudinalnog dijela nasvođen je križnobačvasti ili bačvasti svod. Zahvaljujući Bramanteu, u minijaturnom obliku idealan prikaz savršene centralne crkve odnosno građevine možemo vidjeti u maloj crkvi u dvorištu kraj crkve San Pietro in Montorio u Rimu malo uza 1500. godine.

3. Katedrala sv. Jakova u Šibeniku

Do kraja XIII. stoljeća, Šibenik je pravno bio gledan kao naselje. Šibenik je želio biti u razini s drugim dalmatinskim gradovima te ulazi u borbu za *civitet* i vlastitu biskupiju (bio je pod trogirskom biskupijom). 1298. godine, nakon duge borbe, zasnovana je Šibenska biskupija zahvaljujući Bribirskim knezovima te također zbog njih Šibenik uz osnovanu biskupiju dobiva status grada. Papa Bonifacije VIII. u buli koja je izdana 01. svibnja 1298. godine propisuje da je na nekadašnjoj staroj stolnoj crkvi sv. Jakova se sagradi nova katedrala. Tadašnja crkva sv. Jakova je bila sagrađena od drva koja nije mogla primiti sve vjernike te je stradala kada je u gradu buknuo požar skupa s susjednom biskupijom iako je nekoliko godina prije bila oštećena u invaziji Mlečana krajem 14. stoljeća. Gradnja nove veličanstvene katedrale bila je odgođena više od jednog stoljeća tj. odluka o gradnji nove katedrale donesena je 1402. godine te je formiran fond za gradnju katedrale zahvaljujući Bogdanu Pulšiću. Zbog gospodarskih (požari i kuga) i političkih sukoba novi šibenski biskup Bogdan Pulšić je 09. travnja 1431. godine blagoslovio i postavio kamen temeljac šibenske katedrale, a gradnja je trajala s prekidima do 1536. godine.

Slika 1. šibenska katedrala sv. Jakova iz zraka

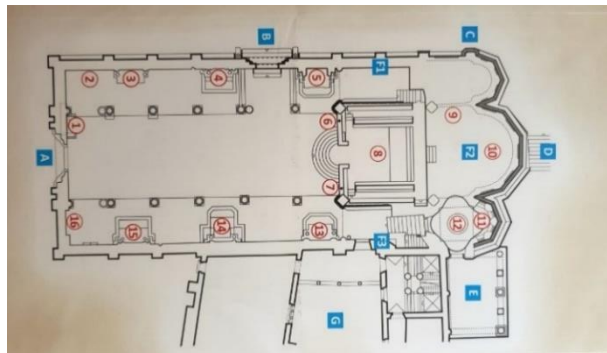
„Katedrala (*ecclesia cathedralis*) je crkva uz biskupsko sjedište (*cathedra*). Stoga je ona jedna od najistaknutijih, ako ne i najznačajnija, građevina na područje biskupije.“ (Ivančević, 1998: 15). Šibenska katedrala je jedina građevina u renesansnoj Europi u kojoj je ostvareno idealno ujedinjenje vanjskog volumena i unutrašnjost prostora kao i to da je rađena montažnom metodom. Također je na katedrali realizirana sjedinjenost arhitekture i skulpture te je time zaokružena specifičnost građe. Katedrala sv. Jakova, građevina koju su Šibenčani gradili tokom XV. i XVI. stoljeća, više od stotinu godina, trobrodna je bazilika građena u tri različita stila: gotički, gotičko – renesansni i renesansni stil. Pročelje katedrale završava s polulukom dok

svodovi unutarnjih kapela pokazuju lombardski stil. Stil kasne gotike pokazuje sakristija s pobočnim stupovima. Šibenska katedrala ostavlja dojam da je sagrađena kao iz kalupa odnosno u jednom komadu. „Gradnja velebne katedrale bila je izraz želje Šibenčana da se njihov grad izjednači s drugim dalmatinskim gradovima koji su, vukući svoje podrijetlo iz antike, imali mnogo dužu povijest i tradiciju komunalne autonomije.“ (Zenić, 2003: 5). Osim što ju smatraju savršenom, profinjenom i najznačajnijem djelu u arhitekturi i graditeljstvu, ona „je jedina građevina u Europi izgrađena isključivo od kamena što tijekom četiri stotine godina nije ni malo izgubio na izvornoj vrijednosti, već je samo stekao plemenitu patinu.“ (Ivančević, 1998: 5). Pri samoj gradnji nisu korišteni drveni materijali. Katedrala daje dojam iznenadne visine dok istovremeno izvana zbog ujednačenosti iskazuje skromnost izgleda zbog mogućeg minimalizma u izradi kiparskih ukrasa te svakog posjetitelja šokira njezin unutarnji i vanjski izgled, visina te predivne rozete kroz koje prodire svjetlo i krasi unutrašnjost katedrale. „Izvana je katedrala duga 38·50m, širina joj se s brodovima 14:18, visina pobočnih lađa 7:75, glavne lađe 19:50, a visina je kupole od zemlje 32m.“ (Stošić, 1926: 7). Oblik zapadnog dijela katedrale, rozete predstavljaju geometrijsku harmoniju (od najveće se uzima polumjer za gornju rozetu, od te rozete se uzima polumjer za dvi najmanje, itd.). Specifičnost katedrale je ta što nema zvonika. Tijekom gradnje šibenske katedrale se nije razmišljalo o gradnji novog zvonika, Šibenčani su mnogo toga žrtvovali za gradnju nove, veće katedrale, a nisu imali dovoljno novaca. Za izgradnju zvonika bilo je nade prilikom posjete cara Franja Josipa I. 1875. godine, ali nacrti nikada nisu bili odobreni.

Šibenska katedrala, kao božji ambijent gdje se stoljećima slavi Uzvišeni, pojam je najskrivnije ljudske religioznosti. Vinko Nikolić, hrvatski emigrantski pjesnik, esejist i kritičar, Šibenčanin iz Doca, mijenja svoje prebivalište odnosno emigrira u Rim zatim u Argentinu te zajedno s Antunom Bonifačićem osniva *Hrvatsku reviju* 1951. godine, napisao je pjesmu *Katedrala* iz zbirke pjesama *Moj grad* objavljenje 1941. godine dok je još boravio u svojoj domovini te ju je posvetio šibenskoj katedrali: *O, ponose dragi i lipi, ko te je taku sazida / U modre naše visine, pa tute sad prkosno stojiš / Kroz vikove duge i mučne, kano starica sida, / Al poput mladog momka, ti se nikog ne bojiš!? / O, moja najdičnija crkvo, ja ti se, ka uvik, molin i danas: / Neka kameni lavovi bisni, šta čuvaju tvoja vrata, / Sveti taj dom naši' pređa nek očuvaju za nas, / Koji smo samo tilon daleko; nek obrane tu diku Rvata!* (Nikolić, 1994: 38.).

3.1. Graditelji šibenske katedrale

Dakle, prvi koji je blagoslovio kamen temeljac 09. travnja 1431. godine za katedralu je Bogdan Pulšić, a prvi arhitekt koji je sklopio ugovor o gradnji šibenske katedrale na jednu godinu i prvi napravio plan katedrale i koordinirao početnim radovima bio je Franjo Jakovljević (Francesco de Giacomo) iz Mletke ili današnje Venecije te je radio do 1441. godine. Jakovljević je katedralu radio u gotičkom stilu. Zatim na mjesto Franje Jakovljevića gradnju preuzima inženjer Mlečana Lovro Pinčino iz Piacenze. Lovro Pinčino je k sebi uzeo sina od Petra – Pavla Bosata, Antonija koji je saznao malu crkvu sv. Petra u Grebaštici, mjesto nedaleko od Šibenika. Lovro je, uz Antonija, uzeo Šibenčane Grubišu Slafčića, Andriju Budčića te još nekoliko radnika s područja Dalmacije. Arhitekt i kipar koji je dao katedrali dušu, a dolazi iz Lovre Pinčina je Juraj (Giorgio) Orsini Matejev iz Zadra. „U umjetnosti je poznat pod imenom Juraj Dalmatinac ili Juraj od Šibenika.“ (Stošić, 1926: 4). Iako su mu korijeni iz Rima, poznati pjesnik Vasari naziva ga *Schiavone* odnosno Slaven. Prije svega, morao je popraviti pogreške na katedrali da bi mogao nastaviti sa daljnjom gradnjom. Nakon Jurjeve smrti, na njegovom mjestu dolazi dostojni nasljednik Nikola Firentinac ili Florentinac (Fiorentino). Radio je katedralu prema Jurjevom nacrtu. 1517. godine, desetak godina iza Nikoline smrti, gradnju katedrale preuzima arhitekt Bartul iz Mestre do 1525. godine. Do 1528. godine gradnju je naslijedio Bartulov sin Jakov. Zadnji koji je radio na katedrali, postavio pročelje i manje okno je Zadrani Ivan Mestičević i time je šibenska katedrala bila izvana gotova. Dakle, šibenska katedrala sv. Jakova je troaspidalna i trobodna bazilika u obliku latinskog križa s plohamama koje čine osmerostranu kupolu te transeptom koja je upisana. Sve je građeno montažnom metodom tzv. *po mjeri* osim zidova na tri broda. Šibenska katedrala je građena preko jednog stoljeća odnosno od 1431. do 1536. godine u tri razdoblja. Prvo razdoblje je trajalo deset godina tj. od 1431. do 1441. godine, zatim drugo razdoblje od 1441. do 1473. godine i treće razdoblje od 1475. do 1536. godine. „Vrijednost je katedrale u skladu oblika, unatoč miješanju stilova, te savršenoj ravnoteži građevinskih dijelova u kompoziciji cjeline.“ (Ćuzela i sur. 2001: 16).

Slika 2. Tlocrt šibenske katedrale

3.2. Pulšićeva katedrala (1428. – 1441.)

Kada je Bogdan Pulšić postao šibenskim biskupom Šibenčani su na njegovu inicijativu zaključili da trebaju sagraditi novu katedralu koja bi bila „pro amplianda, accrescenda et augmentada“ tj. da bi bila „šira, viša i veća“. (Ivančević, 1998: 19). Primanja za gradnju nove katedrale bila su raspoloživa iz dva izvora, od mjesta Vodica i vinograda. Kralj Ladislav Napuljski prodao je Dalmaciju Mlečanima za 100.000 dukata 1409. godine te je zato početak radova morao biti odgođen za trideset godina kasnije. 1424. godine se ponovo kamen priprema za gradnju katedrale. Čak se pomišljalo da se katedrala sagradi na drugom mjestu. „Već je Dagobert Frey ispravno uočio kako je skučenost prostora na glavnom gradskom trgu nesumnjivo bila osnovnim razlogom zbog kojega se podizanje jednoga većeg i ambicioznijeg crkvenog zdanja na tom mjestu nije moglo realizirati bez velikih poteškoća te se pristupilo odabiru novog mjesta za gradnju.“ (Marković, 2010: 97). Ipak, ostalo je odlučeno da se katedrala sagradi na mjestu stare crkve sv. Jakova jer su presudili su osjećaji tradicije i emocija skladnih Šibenčana.

Dva plemića Tavelić i šibenski biskup Bogdan Pulšić uspostavljaju ugovor s Franom Jakovljevićem, majstorom iz Venecije, 1430. godine o projektiranju i nadgledanju šibenske katedrale na godinu dana da izradi nacрте nove katedrale kako bi drugi graditelji i kipari nastavili završiti katedralu do kraja. Dakle, 09. travnja 1431. godine postavljen je kamen temeljac nove šibenske katedrale koja će biti smještena na mjestu stare crkve sv. Jakova. Uz dva glavna izvora za gradnju katedrale, 1932. godine također je uručeno 400 dukata iz tzv. veleizdajničkih posjeda. Sam Bogdan Pulšić je 1435. godine poklonio 400 dukata kao i ostavština Bonina iz Milana za dobrobit gradnje nove katedrale.

Slika 3. Pretpostavljeni izgled „Pulšićeve katedrale“ (Graus, 1886) navedeno u Marković, 2010: 106

Dakle, biskup Bogdan Pulšić se smatra inicijatorom gradnje katedrale, prvi arhitekt koji je izradio nacrt je Franko Jakovljević, a je li Bonin iz Milana ikad radio na katedrali? Bonin je došao u Šibenik zbog gradnje crkve sv. Barbare. Nekoliko istraživača, a prvi koji je spomenuo je Petar Kolendić, nisu vjerovali da je Bonin iz Milana radio na katedrali zato jer je prvi arhitekt Franko Jakovljević izabran 1431. godine, a Bonin iz Milana je umro u vrijeme kada je u gradu harala kuga 1429. godine. Stoga su istraživači bili podijeljeni oko toga je li Bonin iz Milana radio na šibenskoj katedrali, ali su istraživači pronašli dokument koji im je bio promaknuo napisan oko 1430. godine koji se nalazio u knjizi oporučenih čestica XV. i XVI. stoljeća u kojem kaže da je: „Bonin je dakle jasno označen kao *lapcida* i *primus magister* nove crkve. U ono doba on nije mogao raditi drugo nego na portalu, kojemu, naravno, nije mogao izraditi kipove. Ali je vrlo vjerojatno da je napravio nacrt katedrale, u gotičkom stilu. On dakle punim pravom zaslužuje da bude priznat prvi graditelj divne bazilike.“ (Stošić, 1949: 3).

Bonino je također klesao skulpture i dekorativne dijelove portala prije zidanja katedrale, a Busato i Pincino su samo montirali. Izradio je glavni i bočni portal koje su bazične kompozicije. Najpoznatiji dio katedrale koji je izradio Bonin iz Milana je sjeverni portal odnosno Lavlja vrata. „Ispred bočnog ulaza u katedralu, smještene su figure lava i lavice koje nose ukrašene oktogonalne stupove na čijim kapitelima stoje figure Adama i Eve.“ (URL 1). Iznad skulptura Adama i Eve su postavljeni renesansne figure sv. Petra i Jakova koje je izradio Juraj Dalmatinac. Skulpture Adama i Eve su oblikovane u kasnogotičkom stilu što se može vidjeti u oblikovanju i položaju njihovih tijela. „Naime likovi Adama i Eve u ikonografskom smislu svakako ne predstavljaju nužnu dopunu teme „Posljednjeg suda“, koja se, osim toga, i sama jedva može iščitati s njegova unutrašnjeg okvira“ (Marković, 2010: 111). Portal „Posljednjeg suda“ i „Lavlji portal“ imaju jednake elementarne kompozicije. Oba portala imaju pravokutan otvor iznad koje se nalazi šiljnatolučna luneta bogato dekoriranim unutrašnjim okvirom. Znatne razlike među oba portala se primjećuje odnos između vanjskog i unutrašnjeg okvira, a manje u njihovoj dekoraciji i veličini. Na glavnom portalu nalazu se više skulptura i unutarnji okvir ukrašen reljefima s dotjeranim arhitektonskim okvirom. Na bočnom portalu je došlo do inverzije odnosno unutarnji okvir izvana oplemenjen je voluminoznijom. Naime, zbog blagog pada terena prema zapadnom pročelju, glavni portali izgleda veće od bočnog portala.

Slika 4. zapadni portal „Posljednjeg suda“ šibenske katedrale

Slika 5. sjeverni portal tzv. Lavlja vrata šibenske katedrale

Zahvaljujući plemićkim obiteljima i njihovim ulaganjima, platili su „izgradnju presvođenog prostora bočnog broda unutar jedne arkade, pa da taj prostor bude tretiran kao obiteljska kapela u koju se smještaju grobnica i oltar na kojem se obavljaju obredi za potrebe obitelji. No uz to su bočni brodovi i nadalje ostali zajednički prostor što je svima služio za prolaz.“ (Ivančević, 1998: 20). Na taj način su bile dovršene kapele sv. Marka i Nikole tj. prvi jaram bočnog lijevog broda za plemića Dešu Jakovljeva. On je zajedno s majstorom Lorenzom Pinicom 1435. godine sklopio ugovor da će o Jakovljevom trošku kapelu presvodi križnorebrastim svodom. Na glavnom pročelju uzidan je najstariji grb kneza Mojsija Grimanija, za čije vlade je i počela gradnja nove katedrale. Drugi po redu grb jest kneza J. Gabrielijsa, a drži ga anđeo sred zabata sjevernog portala. Treći grb, koji se nalazio na trećem kontraforu sjevernog zida pod frizom što daje do znanja da je sjeverno pročelje bilo podignuto do propisane visine, je M. Erizza. Na kontraforu južno od portala glavne fasade pri čemu je datirana ugradnja portala Posljednjeg suda se nalazi četvrti grb A. Loredana. Jedini grb koji se ne nalazi na katedrali što je vjerojatno uzrok Pulšićeve bolesti i njegove smrti 1437. godine je kneza A. Veniera. Dakle, nakon Pulšićeve smrti dolazi novi biskup Juraj Šižgorić, profesor teologije, Šibenčanin i obuzet za nastavak gradnje šibenske katedrale. Kao što je biskup Bogdan Pulšić nije odustao od gradnje katedrale kada je izbio rat s Mlečanima, kuge, venecijskoj okupaciji, gospodarski i društvenim problemima, tako je i novi biskup Juraj Šižgorić odgovoran za bitan obrat u gradnji katedrale. Dovodi novog arhitekta iz Zadra, koji će nastaviti gradnju katedrale gdje je Pulšić stao, Jurja Dalmatinca ili kako su ga znali zvati Juraj od Šibenika.

Od Pulšićeve katedrale „u prvom desetljeću (1430. – 1441.) izgrađeni su južni i sjeverni zid crkve do transepta, a u visini prvog vijenca, glavno zapadno pročelje do iste visine, sa šiljastolučnim prozorima, te glavni i bočni portal, a iznutra samo prvi travej sjevernog broda.“ (Ivančević, 1998: 21). Na katedrali današnjeg izgleda se mogu pronaći dekorativni dijelovi odnosno skulpture ne tako kvalitetnih majstora Pinicina i Busata ili od prosječnog majstora Bonina sa nekadašnje Pulšićeve katedrale. Te dekorativne arhitektonske skulpture su tvrdo i suho oblikovani bez pokreta i volumena, a figura izgleda kao ukočena, bez života. Ukrasna skulptura je raspodijeljena na zidovima s gornje strane u obličju tipičnog kasnogotičkog (ljudske i lavlje glave, istaknuta kamena streha ukrašena sukanim užetom, obrubljeni lukovis motivom rovaša) završnog vijenca „što je trebao biti pod krovom i oko otvora: glavnog portala i dvaju prozora na zapadnoj fasadi, te bočnog portala i sedam prozora na sjevernoj strani. Zid južnog broda nema otvora jer su tu naslanja biskupska palača.“ (Ivančević, 1998b).

3.3. Jurjeva katedrala (1441. – 1473.)

Nakon Pulšićeve smrti i dolaskom novog šibenskog biskupa Jurja Šižgorića, biskup bira novog arhitekta koji će nastaviti gradnju katedrale. U jesen 1441. godine gradnju preuzima Juraj Matejev iz Zadra, a on sam svom imenu ponosno dodaje Dalmatinac čime izjavljuje da Dalmaciju smatra etiketom svog porijekla i pripadnosti te svojim domom tj. zavičajem. Njegovo se obiteljsko prezime nigdje ne spominje pa ni on sam. Nekoliko pisaca su mu proizvoljno prozivaju Orsini. Pedeset godina kasnije Jurjev sin Pavao preuzima prezime Ursini, dok 1540. godine Jurjev unuk Jakov stječe plemstvo i prezime Orsini. Juraj Dalmatinac prije dolaska u Šibenik je živio u Veneciji gdje se oženio s Elizabetom del Monte, kćer Grgura drvodjelca. Imali su jednog sina i dvije kćeri gdje se najstarija kćer Jelena udala u Šibeniku za renesansnog slikara Jurja Čulinovića.

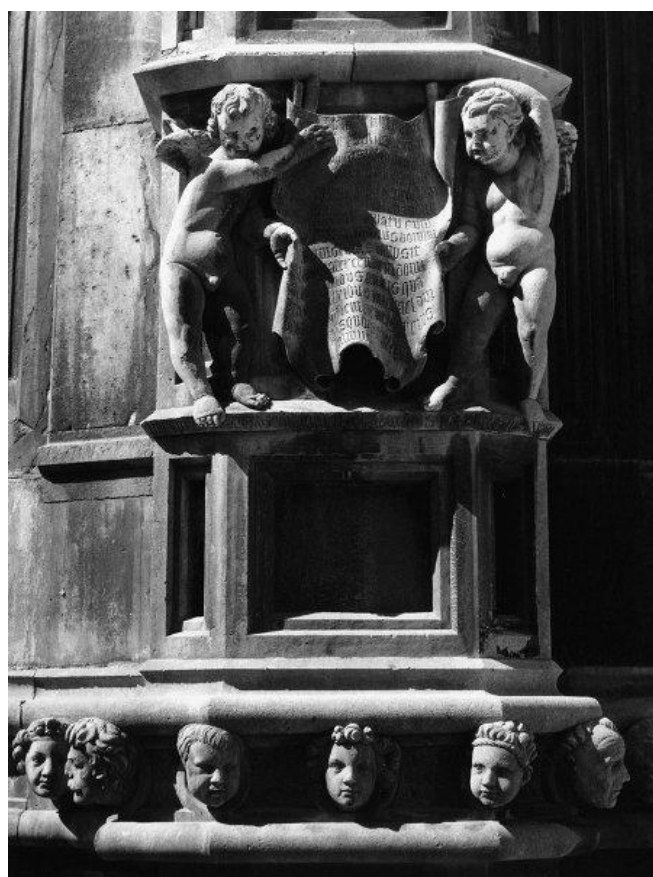
Prije projektiranja šibenske katedrale, ne zna se koja su njegova djela, iako se detaljnijim promatranjem može uočiti. No, sigurno ne bi neiskusni arhitekt nastavio projektirati i ispravljati greške na započetoj katedrali. Osim što je poznat po gradnji šibenske katedrale, njegov se rad može uočiti diljem Dalmacije, Italiji, posebno u Ankoni gdje je stvorio važna djela. Dalmatinac u svoje radove unosi kićenu gotiku, ali i istovremeno otvorenog renesansnog stila gradnje te se može reći da je Dalmatinac utemeljitelj gotičko – renesansnog stila. Kiparstvo i arhitekturu promatra sa stajališta vlastite unutarnje inspiracije i moći umjetničkog stvaranja. „Kao arhitekt gradi u velikim kamenim blokovima koje oživljava koloristički unoseći ružičastu breču, a kao kipar kleše figure iz kojih izbija realizam i karakter likova.“ (Montani, 1967: 7). Nadalje, Jurjev rad se može uočiti na skulpturama u Veneciji na Porta della Carta. Rad, koji je po simboličkom značenju i mjestu gdje se nalazio bio najodgovorniji i najteži arhitektonski zahvat, na ukrašenom kamenom pročelju koje spaja Duždevu palaču Venturi i crkvu sv. Marka se podudara sa posljednjim godinama boravka u Veneciji. Nadalje, pridjev koji je Juraj Matejev Dalmatinac dodao *dalmatinski* ima više značenja. Jurjev opus i djela mnogih kipara i graditelja koji su učili ili ga slijedili, oblikuje arhitekturne skulpture i spomenike što označava originalnu srednjodalmatinsku školu arhitekture u ranoj renesansi. Zatim se bazira na kvaliteti kamena sa mnogobrojnih kameleona u Dalmaciji, a posebice se hvali kamen sa otoka Brača i Korčule. Juraj Dalmatinac je koristio brački kamen pri gradnji šibenske katedrale iz kameleona koji se bio smješten na sjevernoj strani otoka Brača te se zbog svoje ljepote i vrsnosti naziva i brački mramor. Može se reći da pridjev *dalmatinski* ne obilježava samo Jurjevo porijeklo, već posebnosti likovnog stvaranja i inventivnoj moći projektiranja u arhitekturi.

„22. travnja 1441. komitet plemića i prokuratora sklapaju ugovor s Jurjem „razboritim mužem“, kako ga u tom dokumentu nazivaju. Prvi ugovor, koji će se poslije obnavljati, zaključen je na 6 godina.“ (Devetak, 1969: 11). Dalmatinac se, sa svojom obitelji, seli u Šibenik gdje umire i ne doživi završetak gradnje katedrale. Okupio oko četrdeset suradnika te naučio oko dvadeset učenika koji su bili domaći majstori. Zahvaljujući Jurju Dalmatincu na izgled šibenske katedrale kakvu je danas poznajemo, također se ističe po gradnji apsida, kamenih glava realne veličine i krstionice i mnogo toga što je tijekom svog života sagradio. Da bi prema svom nacrtu mogao sagraditi apside na novoj katedrali, Dalmatinac je morao tražiti odobrenje koje je dobio potpisivanjem onda kada je izabran za novog arhitekta, ali do potpisivanja ugovora o rušenju kneževe palače i drugih objekata te građenja dolazi tek 16. lipnja 1442. godine zajedno s Fantinom de ca di Pesarom, knez i kapetan Šibenika. S potpisanim ugovorom, Juraj Dalmatinac započinje gradnju tri polukružne apsida na katedrali velikim kamenim blokovima i pločama.

Po apsidama se vidi da katedrala nije zidana, već po mjeri sklopljena od klesanog kamena. „Apsida (kasnolat. *absida*, *apsida* < grč. *ἀψίς*, genitiv *ἀψίδος*: obruč, luk) u arhitekturi, polukružni ili višekutni prostor, redovito nadsvođen polukupolom.“ (URL 2). U razdoblje renesanse prevladavaju pet važnih motiva, a to su: kanelirani nišu i pilastar, polukružni luk, lovor – vijenac i užlijebljenu školjku. Također, uz ovih pet motiva, ono što se smatra simbolom renesansne umjetnosti je linearna ili geometrijska perspektiva koju Juraj Dalmatinac rabi na vanjskoj i unutarnjoj strani monolitnih kamenih ploča koje čine stranice poligonalnih apsida. Apside predstavljaju trijumf Jurjeve montaže jer su elementi najvećih dimenzija. Na svakoj strani apsida je uklesana plitkim reljefom kanelirana niša s školjkom na vrhu koja je užlijebljena. Te školjke koje se nalaze na svakoj stranci apsida predstavljaju dominantnost rane renesanse na kamenim pločama debljine desetak centimetara.

Ono što čini razliku skulpture od reljefa je ta što skulptura u punom volumenu ne dodiruje zid te je takvih skulptura vrlo malo. Na sjeveroistočnoj strani katedrale na pilastaru nalazu se dva *putta* koji nose svitak tj. dva anđela s natpisom koji govori o gradnji. „Anđeli ili putti koji pridržavaju predmet (grb, medaljon, natpis) tema su rane, ali kasne renesansne mletačke skulpture.“ (Šprljan, 2023: 192) . Ispod puttinih nogu nalazi jedini uklesani potpis na latinskom jeziku Jurja Dalmatinca koji glasi: „HOC OPUS CUVARUM FECIT GEORGIUS MATHEI DALMATICUS.1443 (Ove su apside djelo Jurja Matejeva Dalmatinca.)“ (Ćuzela, 2001: 10). Juraj se predstavio očevim imenom i zavičajnom pripadnošću.

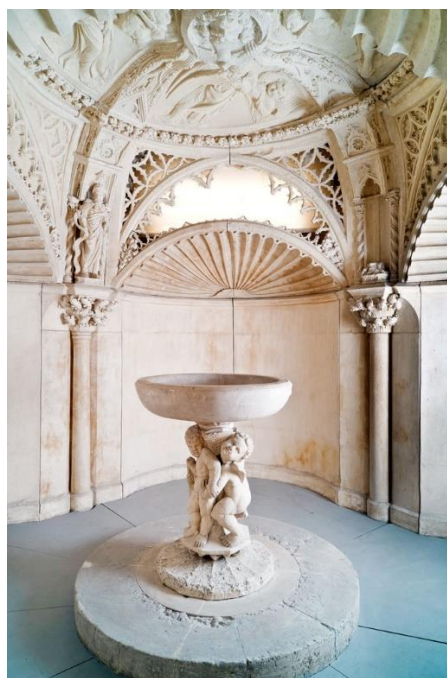
Na vanjskim zidovima apsidama nalazi se niz glava za koje se smatra da su to lica Šibenčana iz XV. stoljeća, ali nije sasvim sigurno o kome se zapravo radi. Na katedrali se nalazi sedamdeset i jedna ljudska i tri lavlje glave, a nije ih sve klesao Juraj Dalmatinac već su mu pomogli klesati njegovi pomoćnici. Glave predstavljaju jedno od poznatijih Jurjevih djela na šibenskoj katedrali. Glave na apsidama su jedinstvene u povijesti sakralne arhitekture. Svaka od tih glava nosi težinu, čvrst karakter. Svaki potez koji se klesao je precizno odrađen. Preko tih kamenih pogleda lica Juraj Dalmatinac je želio dati priznanje koji su prema njemu zaslužili da budu za sva vremena zabilježeni. „Jurjev friz glava iz petog desetljeća 15. stoljeća najbrojnija je i najkvalitetnija galerija portreta izložena kao javni spomenik profane skulpture na jednom sakralnom spomeniku u Europi. A budući da je riječ o običnim ljudskim bićima, to je svojevrsni trijumf humanizma europske rane renesanse.“ (Ivančević, 1998: 41).

Slika 6. Dva putta i glave na sjeveroistočnoj strani šibenske katedrale

U unutarnjem dijelu katedrale, zbog pada terena, ispod južne apside, Juraj Dalmatinac je mali prostor snalažljivo iskoristio i tamo smjestio krstionicu te se smatra njegovim najboljim djelom kićene gotike. Postoje dva ulaza: jedan je izvana tj. ispod sakrstije, a drugi je iz crkve odnosno par stepenica ispod desne galerije. „Krstionica je centralna građevina projektirana na bazi kvadrata i kruga: na kvadrat podsjećaju samo četiri ugaona stupića, od njih se šire četiri

polukružne niše (tako da je tlocrt nalik četverolistu), a nad njima je upisani krug lisnatoga vijenca nad kojim se diže sploštena kupola.“ (Ćuzela, 2001: 10). Na svodu se nalazu četiri rebra koja su se doimala kao gotička fijala koji se sastaju u medaljonu s Bogom Ocem i golubicom Duha dok se u poljima naziru reljefi anđela. Juraj Dalmatinac scenografski uređuje prostor krstionice odnosno kao pozornicu za svečani čin krštenja u kojem novorođeno dijete zamjenjuje Krista, a svećenik ili biskup Ivana Krstitelja. Drugim riječima u reljefnom medaljonu na svodu prisutni na svakom djetetovom krštenju Bog Otac i Duh Sveti, a ne samo na Kristovu. Zamjena božanskog lika ljudskim je tipično renesansni stil. Taj svod je Juraj Dalmatinac radio svojom montažnom metodom odnosno svod se sastoji od devet kamenih dijelova, dakle od četiri rebra, ključnog kamena i četiri ubačene ploče s reljefima bez dodavanja žbuke ili druga veziva. Također je Juraj Dalmatinca uspio ostvariti načelo vanjštine i unutrašnjosti jer tih devet dijelova koji se gleda odozdo prema stropu, obrnuto tj. odozgo prema podu apside s južne strane se oslikava kao i na nacrtu. Zatim baldakini koji se nalaze na četiri proroka u naboranim haljinama s tim da su preostala samo dva u kojem „Šimun drži savijenu vrpču s latinskim natpisom: „Sad otpusti sluga svoga, Gospodine, u miru“ i David s natpisom: „Glas Gospodnji nad vodama“.“ (Devetak, 1969: 31). Dakle, izražena je dvojezičnost ne samo u likovnom smisli već i u dvopismenošću. Šimun drži traku ispisanu renesansnim majuskulim pismom dok David gotičkim pismom. „Kao svako arhitektonsko djelo, posebno centralnog tipa, i krstionica je mikrokozmos, model svijeta kako ga čovjek u to doba zamišlja, pa nije ni slučajno, ni nevažno što Juraj u središte smješta Čovjeka: kamenu grupu trojice dječaka koji nose posudu za krštenje i novorođenče u njoj.“ (Ivančević, 1998: 34).

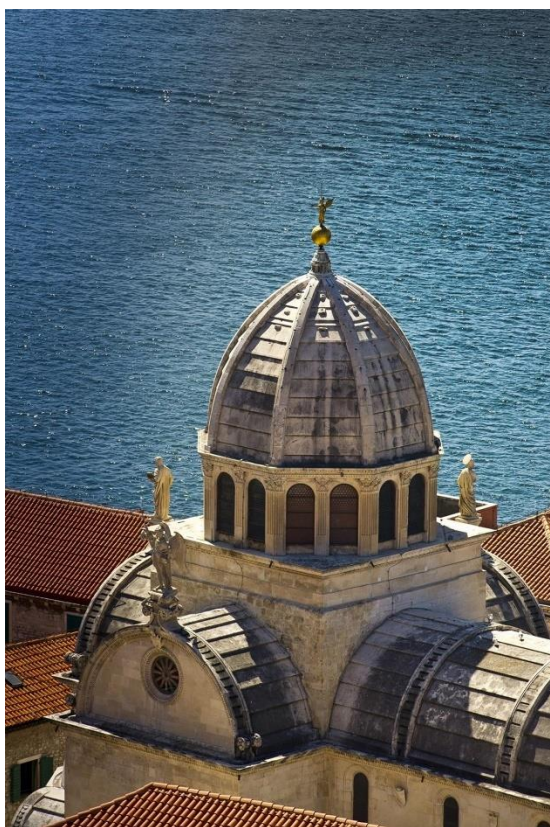
Slika 7. Krstionica u šibenskoj katedrali

3.4. Firentičeva katedrala (1475. – 1536.)

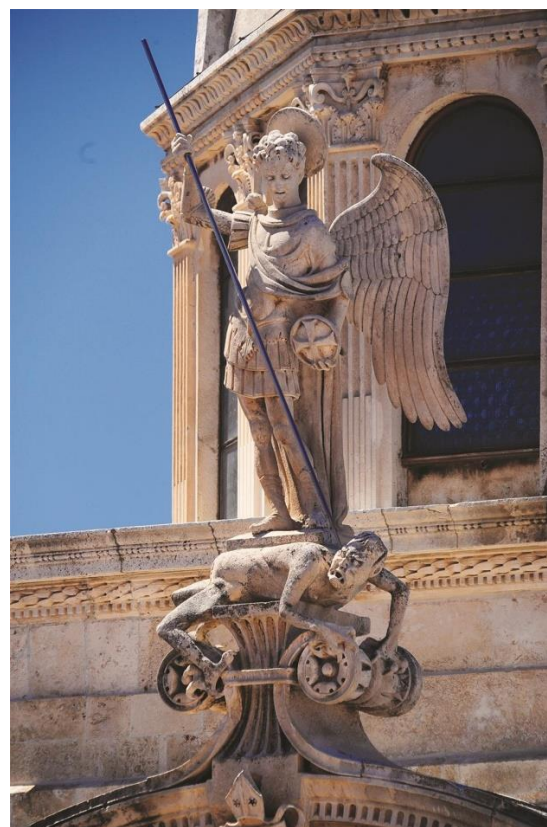
Umire šibenski biskup Juraj Šižgorić te je Juraj Dalmatinac u njegovu čast dao isklesati njegov lik na sarkofagu u katedrali dok će na sjevernome zidu na pilastru uklesat natpis kojim se veliča biskupov rad. Za novog biskupa je izabran Korčulanin Luka Tolentić 1470. godine. Kao što je Šižgorić bio humanist i pomoći u gradnji katedrale, tako je i novi izabrani biskup Luka Tolentić posvetio zarađivanju novaca za nastavak gradnje šibenske katedrale. Umire Juraj Dalmatinac, ne znajući točno kad iako se pretpostavlja da je umro 1473. godine te se radovi na katedrali neko vrijeme nastavljaju bez glavnog arhitekta. Za vrijeme Tolentićeve službe zastupnici su sklopili desetogodišnji ugovor s protomajstorom, najvažnijom pojavom u umjetnosti u Dalmaciji drugom polovicom XV. stoljeća, Nikolom Firenticem. „Neki povjesničari Nikolu Firentinca poistovjećuju s Nikolom Ivanovim Cocccarijem (Kokarićem), domaćim čovjekom iz šibenskoga zaleđa, koji je kao mladić otišao u Firencu, gdje je, izgleda, bio učenik slavnog Filippa Brunelleschija i suradnik Donatella.“ (Zenić, 2003: 29). Među novim arhivskim otkrićima je ta da je Nikola Firentinac od 1464. godine živio u Šibeniku i radio na završnom dijelu sjevernoga zida odnosno između sjeverne apside i poprečnog broda gdje se mogu uočiti renesansi motivi.

Dolaskom Nikole Firentinca kao novog projektanta započinje treće razdoblje gradnje šibenske katedrale, njegovog najvećeg životnog djela. Firentinac je potpisao ugovor 01. srpnja 1477. godine na sljedećih deset godina, jednak kao i kad je Juraj Dalmatinac potpisivao ugovor. Iako je istekao njegov ugovor 1487. godine, on je i dalje nadzirao gradnju do 1505. godine kada umire. Kao i o Jurju Dalmatincu, o Nikoli Firentincu se zna jako malo. Ne zna se gdje je boravio prije dolaska u Dalmaciju kao što se i ne zna niti jedno njegovo umjetničko djelo u Italiji pa ni u Firenci, po imenu porijekla: Nicolo di Giovanni Fiorentino. „Šibenski opus Nikole Ivanova Firentinca važan je dio njegova ukupnog stvaralaštva, a obuhvaća podjednako umjetnikovu ranu, zrelu i kasnu fazu.“ (Zoranija, 2018: 463). Firentinac je nastavio gradnju prema Jurjevoj idejnoj koncepciji što se ne viđa često u povijesti arhitekture i graditeljstvu. U Jurjevo doba bilo je golem dio sagrađen. Ono što je Nikola Firentinac trebao je postaviti krov i kupolu na Jurjeve stupove. Također je izgradio skulpture apostola koji se nalaze oko kupole katedrale. U unutarnjem dijelu katedrale se više uoči bogatije okićeno prizemlje zbog dvorednog lisnog vijenca i kapitela uspoređujući s gornjim filtriranim dijelom. Nikola Firentinac je unutar katedrale uvrstio samo jednu skulpturu odnosno poprsje Boga Oca u tjemenu luka glavne apside odjeven u tuniku s naborima koji se oštro lome, ogrnut debelim plaštem, duguljastom glavom, kovrčavom kosom, šiljastom bradom što se pretpostavlja da je Alešijev rad.

Metodom kojom se služio Juraj Dalmatinac istom se koristi i Nikola Firentinac, a to je primjena skulpture na vanjskom izgledu. Firentinac se likovno izrazio reljefima za zaglavne kamene lukove u unutrašnjosti katedrale. Kao jedinstvo vanjštine i unutrašnjosti Firentinac je s punim poštovanjem proveo ikonografijom statua koji se nalaze oko kupole katedrale jer likovi apostola odgovaraju titularima oltara koji se nalazu ispod njih. Oko kupole se nalazu figure zaštitnici nebesa, a to su sv. Marko, sv. Jakov, sv. Mihovil i četvrta statua nikada nije izrađena. Sv. Marko gleda prema moru tj. okrenut je prema jugu te predstavlja Mletačku Republiku, a simbol sv. Marka je krilati lav. Sv. Jakov okrenut je prema istoku i opasnosti od Turaka koja bi nadolazila. Sv. Jakov, postavljen nad glavnim oltarom na krovu, zaštitnik je Šibenske biskupije zapravo općenito kršćanske vojske. Skulptura je modelirana zatvorenom masom, postavljen je na desnoj nozi, a lijeva noga je opuštена. „Sv. Mihovil, okrenut je prema sjeveru, gradu i tvrđavi sv. Mihovila. Nebeski ratnik arkanđel Mihovil, vojskovođa »nebeske vojske« koja je porazila pobunjene anđele i samoga Sotonu, na krovu katedrale (vrhu sjevernoga zabata transepta) kopljem otmjeno probada đavla savijenog u dnu njegovih nogu.“ (URL 3). Sv. Mihovil također stoji na desnoj nozi, a lijeva je blago opuštена. Gledano s povijesnog konteksta neizbježni napadi Turaka je direktna asocijacija pobjede nad protivnicima koji bi dolazili. Na vrhu kupole, na kugli, se nalazi pozlaćeni brončani anđeo.

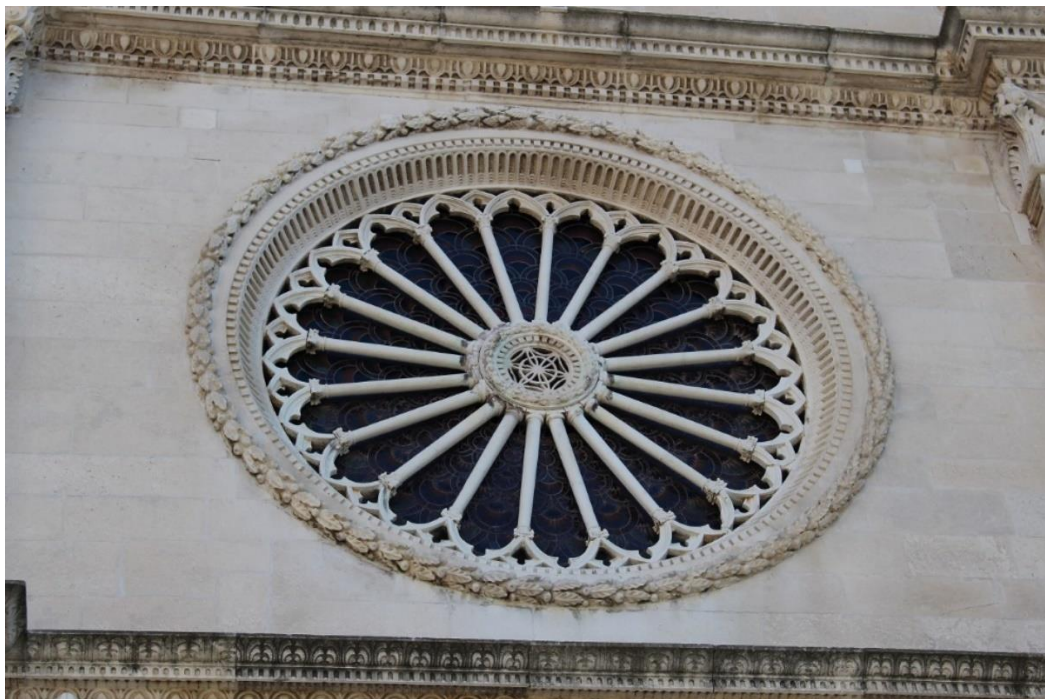

Slika 8. Kupola katedrale

Slika 9. Skulptura sv. Mihovila

Također, gradnja orgulja u katedrali imala je osobit napredak. Orgulje su se od polovice XV. do početka XVII. stoljeća razvile u moćan instrument, prostorno velikih dimenzija i foničkih sposobnosti. „Nažalost ova evolucija u gradnji orgulja zbila se prekasno s obzirom na šibensku katedralu.“ (Matijević, 1957: 467). Smrti Nikole Firentinca 1505. godine tijekom desetak godina se ne zna mnogo o gradnji katedrale. Završne radove reduciranja dviju kapela preuzima Bartul Jakovljević iz Mestre 1517. godine. „O Bartulu Jakovljeviću iz Mestre, protomjastoru šibenske katedrale zaslužnom za njezino dovršene, malo se zna.“ (G. Gelcich, 1884 navedeno u Hilje, 2023). Bartul iz Mestre (Bartolomeo del Mestre) izrađuje sve od kamena: biskupsko sjedalo s baldakinom, dekorativne vrpce i zavjese. Nadalje njegov sin Jakov (Jacopo) Bartulov iz Meste završava srednji dio pročelja krajem 1530. godine. Zadarski kipar Ivan Mestičević dovršava na pročelju veliku rozetu.

Slika 10. Rozeta na katedrali izvana

„Kameni svodovi-krovovi što ih je Firentinac jednostavno i skladno presavio nad otmjenom unutrašnjosti šibenske katedrale i grupa svetaca što lebdi nad njima oko kupole u doslovnom su i prenesenom smislu riječi kruna građevine.“ (Ivančević, 1998: 45). Nikola Firentinac je nadmašio očekivanja zajednice, ali i vlastita. Nije žrtvovao svoj osnovni i renesansni stil majstora tog vremena. Dan kada su završili radovi na šibenskoj katedrali sv. Jakova je 03. prosinca 1536. godine. Kada je popločenje unutrašnjosti u katedrali bilo gotovo 1547. godine, osam godina kasnije, 28. travnja 1555. godine ju posvećuje biskup Ivan II. Lučić Štafilić, a o tome se zna zbog baroknog natpisa sa sjevernog portala na luneti. Može se reći da

je katedrala sv. Jakova više od umjetničkog djela – građevina koja je spojila ljude. Također, sredinom XVI. stoljeća se završava gradnja najljepše tvrđave renesansnog doba u obliku ključanice sv. Nikole koja se nalazi na ulazu u šibenski kanal.

3.5. Obnova šibenske katedrale

Katedrala sv. Jakova se nekoliko puta kroz povijest obnavljala. Prvi put obnovi katedrale se spominje 1562. godine kada je katedralu udario grom. Nadalje, katedrala je za vrijeme Domovinskog rata (1991. – 1995.) bila meta neprijateljske vojske JNA te je pri početku rata 17. i 18. rujna 1991. godine pogođena minobacačima i oštetili sjeverni dio fasade, a potom su ispalili s ratnog broda četiri granate i tako oštetili kupolu šibenske katedrale. Bio je to barbarski čin počinjen nad sakralnom i povijesnom kulturnom baštinom. Kada su katedralu izvana obnovili, saniranje štete u unutrašnjosti katedrale počela je 2012. godine i za potpunu obnovu bile su potrebne tri godine.

Slika 11. Oštećena kupola na katedrali u vrijeme Domovinskog rata

4. Arhitektura i kulturna baština u nastavi Likovne kulture

Arhitektura kao umjetnost nas okružuje od malena. Ministarstvo znanosti i obrazovanja donijelo je u kurikulumu donijelo da „svrha je nastavnih predmeta Likovna kultura (LK) i Likovna umjetnost (LU): oblikovati osobni i društveni identitet učenika; oplemeniti i obogatiti sliku o sebi i o svijetu u kojemu žive... Njima učenici stječu znanja o vizualnoj kulturi, različitim područjima likovnih i vizualnih umjetnosti (crtež, slikarstvo, skulptura, grafika, dizajn, arhitektura i urbanizam, fotografija, film, strip, primijenjene umjetnosti i suvremene umjetničke prakse) te o raznovrsnim načinima vizualne komunikacije.“ (Kurikulum nastavnog predmeta likovna kultura za osnovne škole i likovna umjetnost za gimnazije, 2019). Učenik tijekom prva dva razreda osnovne škole istražuje i upoznaje skulpture u stvarnom prostoru te elemente grada odnosno sela. U trećem i četvrtom razredu učenik istražuje primjere iz arhitekture ili urbanizma te ih uspoređuje sa primjerima iz vlastitog života. Što se tiče kulturne baštine u prva dva razreda se ne spominje dok u trećem i četvrtom razredu „učenik opisuje djela kulturne i tradicijske baštine svog kraja te nalazi poveznice s društvenim kontekstom u kojem su nastala (način života, običaji). Učenik povezuje vizualni i likovni te tematski sadržaj umjetničkog djela s iskustvom iz svakodnevnog života te društvenim kontekstom; opisuje djela kulturne baštine iz različitih krajeva i kultura.“ (Kurikulum nastavnog predmeta likovna kultura za osnovne škole i likovna umjetnost za gimnazije, 2019b).

Kulturu općenito se može promatrati sa povijesnog i društvenog aspekta, kao poticatelj funkcioniranja pojedinca i društva. Kulturna baština može biti materijalna ili nematerijalna, „odnosno onu kojoj su nositelji značenja predmeti materijalne kulture ili pak složenije prostorne strukture poput arhitekture, gradova, arheoloških ostataka ili kulturnog krajolika i onu koja se samo posredno služi materijalnim svijetom, a pripada području duha.“ (Kuščević, 2015: 480). Materijalna kulturna baština se može podijeliti u pokretnu baštinu (ona koja su mobilna i nisu vezana za mjesto, a to su slike, primijenjena umjetnost, kipovi i sl.) i nepokretnu baštinu (čvrsta povezanost s mjestom odnosno prostorom). Poticanje kreativnosti kad se radi o baštini vrlo je važno za učenika da spozna mjesto odakle dolazi i odrasta. U tome, naravno, učiteljima mogu pomoći djelatnici iz raznih kulturnih ustanova. Da bi učenik što bolje spoznalo kulturnu baštinu, potrebno je da učitelj prilagodi sadržaj dobi učenika te da se likovno što ranije izražavaju kako bi u ranijoj dobi shvatili likovni jezik. Naime, ne smije se izostaviti učenikova emocionalna strana odnosno u višedimenzionalnim učeničkim radovima se reflektira nivo motoričkog i psihičkog razvoja, emocije, sociokulturni i društveni kontekst dječjeg stvaranja. U nastavi bi bilo poželjno da se učenik s baštinom susretne u opuštenoj atmosferi i komunikaciji, da učenici

razgovaraju međusobno o tome kako oni vide kulturnu baštinu, da dijele i razvijaju likovne ideje. Učenicima, da bi još bolje razumjeli kulturnu baštinu, se može organizirati posjet npr. muzej, galerije i slične kulturne ustanove koje bi također mogle organizirati interaktivne radionice gdje bi učenici na zabavan način spoznali kulturnu baštinu svoga kraja ili drugog mjesta u kasnijoj dobi. Učenici će dobiti novo iskustvo, nova znanja i razumijevanje kulturne baštine. „Kroz likovne aktivnosti u muzejima i galerijama treba potaknuti djecu da postanu oko koje vidi i glava koja misli jer tada će kulturna baština roditi novim iznenadnim spoznajama i rezultirati posve drugačijim likovnim dojmovima koji će biti bogatiji i slojevitiji te koji će nas iznenaditi jer će svijet kulturne baštine reproducirati na posve nov neviđen način.“ (Kuščević, 2015b).

5. Praktično istraživanje

5.1. Cilj i problem istraživanja

Cilj istraživanja ovog diplomskog rada je teorijski sagledati arhitekturu kao znanost kao i katedralu sv. Jakova u Šibeniku, njen povijesni razvoj sve do danas te utvrditi uspješnost učenikovih radova na zadani motiv (katedrala sv. Jakova) koristeći različite likovne tehnike. Problem istraživanja jest kako kreativno osmisliti aktivnosti na zadani motiv kako bi dobili razne kreativne radove učenika razredne nastave.

5.2. Ispitanici

U provedbi diplomskog istraživanja sudjelovali su učenici prvog, drugog, trećeg i četvrtog razreda Osnovne škole Jurja Dalmatinca u Šibeniku. Učenika prvog razreda bilo je 24, drugog razreda 15, trećeg razreda 21 i četvrtog razreda 21. U istraživanju koje je provedeno u razrednoj nastavi je sudjelovao 81 učenik.

5.3. Vrsta, metoda, tehnika i instrumenti istraživanja

Vrsta istraživanja je kvalitativna transverzalna dok metoda koja je primijenjena u istraživanju deskriptivna. Tehnika istraživanja je analiza sadržaja. Instrumenti istraživanja su prikupljanje podataka, likovni zadaci na isti motiv za sva četiri razreda u primarnom obrazovanju.

5.4. Postupak istraživanja

Istraživanje je provedeno na nastavnim satovima Likovne kulture razredne nastave motiva šibenske katedrale. Učenici prvog i drugog razreda su realizirali svoje radove u jedan školski sat dok su učenici trećeg i četvrtog razreda svoje radove realizirali u dva školska sata. Provedena je interpretacija učeničkih likovnih radova nakon realiziranih nastavnih satova te uspješnost, osvrt te dojmovi tih nastavnih satova u kojem je svakom razredu bio zadani motiv šibenska katedrala. Istraživanje je provedeno u dogovoru s ravnateljem i učiteljicama razredne nastave koje su ustupile vlastiti sat Likovne kulture u svrhu provedbe diplomskog istraživanja. Istraživanje je provedeno 03. listopada 2024. godine.

5.5. Radovi učenika 1. razreda

Tema LK: Zajedno smo različiti

Likovno područje: oblikovanje po plohi – crtanje

Likovni pojmovi: crta, tok crte (ravne crte, pravilne i slobodne, otvorene i zatvorene krivulje), obrisna crta, građevina, graditeljstvo, arhitektura

Motiv: zapadni dio katedrale sv. Jakova

Nastavna sredstva i pomagala: flomasteri

Učenici prvog razreda su crtačkom tehnikom flomastera prikazali zapadni dio katedrale sv. Jakova različitim crtama. U demonstraciji materijala i tehnika autorica diplomskog rada objašnjavala je crte preko užeta (*Što sam pomoću užeta napravila? Crtu. Recite mi što je to crta? To je skup točaka u ravnini. Kako ih dijelimo? Po toku, karakteru i značenju. A kakve su nam to crte po toku? To su ravne, zakrivljene otvorene, zatvorene, pravilne, slobodne.*) Zatim je demonstrirala crtačku tehniku flomastera (*Sada kada smo prošli što je crta i kakve mogu biti, pričat ćemo o flomasterima. Flomasterima najčešće crtamo crtu na glatkom papiru. ...*). Zatim je učenicima prikazala umjetničko djelo te su razgovarali o tom djelu. Potom je s učenicima razgovarala o arhitekturi, koje građevine poznaju u svom gradu i van grada te detaljnije o katedrali sv. Jakova. Nadalje, što se sve može graditi, koji se materijali mogu koristiti pri izgradnji i sl. U nastavku slijedu radovi učenika prvog razreda.

Slika 12. radovi učenika prvog razreda

Slika 13. radovi učenika prvog razreda

5.6. Radovi učenika 2. razreda

Tema LK: Priroda i čovjek

Likovno područje: 2D - slikanje

Likovni pojmovi: osnovne i izvedene boje, komplementarne boje, građevina, graditeljstvo, arhitektura

Motiv: tlocrt katedrale sv. Jakova

Nastavna sredstva i pomagala: tempere

Učenici drugog razreda su slikarskom tehnikom tempera prikazali tlocrt katedrale sv. Jakova komplementarnim bojama. U demonstraciji materijala i tehnika autorica diplomskog rada ponavljala je s učenicima osnovne (primarne), izvedene (sekundarne) boje te tople i hladne boje. Nakon toga ih je uvela u pojam komplementarnog kontrasta i komplementarnog para. Zatim je učenicima prikazala umjetničko djelo te su razgovarali o tom djelu. Potom je s učenicima razgovarala o arhitekturi, tko je arhitekt, što svaki arhitekt uradi prije gradnje nekog objekta. Zatim koji se materijali mogu koristiti u izgradnji, koje građevine poznaju itd. Također

je razgovarala s učenicima o katedrali sv. Jakova, koji je materijal korišten u gradnji, što im je specifično na katedrali i sl. U nastavku slijedu radovi učenika drugog razreda.

Slika 14. rad učenika drugog razreda

Slika 15. radovi učenika drugog razreda

5.7. Radovi učenika 3. razreda

Tema LK: Prostor u kojem boravim

Likovno područje: 2D

Likovni pojmovi: grafika, otiskivanje, matrica, grafički list, grafička signatura, građevina, graditeljstvo, arhitektura

Motiv: katedrala sv. Jakova iz više uglova

Nastavna sredstva i pomagala: tempere, glicerina, grafitna olovka, uložna folija

Učenici trećeg razreda su grafičkom tehnikom monotipije prikazali katedralu sv. Jakova iz različitih uglova. U demonstraciji materijala i tehnika autorica diplomskog rada uvodi učenike u pojam grafike (*Temperom boja jagodicu palca desne ruke.*) i matrice. Nadalje pita učenike gdje mogu pronaći otiske u prirodi, što mogu otiskivati i sl. Pojam plošnog tiska uvela je na način da je temperom obojala geometrijski lik pravokutnik i kamen te ih otisnula na papir te zajedno s učenicima uspoređivala ta dva otiska. Za demonstraciju grafičke tehnike monotipije podijelila je učenicima dva papirića na kojem su jednom naslikali temperom početno slovo vlastitog imena te drugim papirićem otisnuli na prvi da bi dobili otisak. Zatim je učenicima prikazala umjetničko djelo te su razgovarali o tom djelu. Potom je s učenicima razgovarala o arhitekturi, tko je arhitekt, koji se materijali mogu koristiti u izgradnji, koje građevine poznaju, koje građevine su neobičnog oblika itd. Također je razgovarala s učenicima o katedrali sv. Jakova, koji je materijal korišten u gradnji, što im je specifično na katedrali, kakvog je oblika i sl. Također je s učenicima razgovarala o signaturi. U nastavku slijedu radovi učenika trećeg razreda.

Slika 16. radovi učenika trećeg razreda

Slika 17. rad učenika trećeg razreda

Slika 18. rad učenika trećeg razreda

5.8. Radovi učenika 4. razreda

Tema LK: Svijet oko mene, svijet za mene

Likovno područje: 3D – modeliranje i građenje

Likovni pojmovi: kiparstvo, građevina, graditeljstvo, arhitektura

Motiv: katedrala sv. Jakova modelirana kutijicama

Nastavna sredstva i pomagala: kartonske kutijice, ljepilo, selotejp, škare

Učenici četvrtog razreda su kiparskom tehnikom prikazali katedralu sv. Jakova modeliranom kutijicama i ostalim didaktičkim neoblikovanim materijalima. Za razliku od prva tri razreda, učenici četvrtog razreda su bili podijeljeni po grupama (4 grupe) za realizaciju likovnog zadatka. U demonstraciji materijala i tehnika autorica diplomskog rada razgovara s učenicima o didaktičkom neoblikovanom materijalu, jesu li kad koristili, koja geometrijska tijela i geometrijske likove možemo napraviti i sl. te im pokazala kako se oblikuje. Zatim je učenicima prikazala umjetničko djelo (katedralu sv. Jakova) te su razgovarali o tom djelu, koji je materijal korišten, kojeg je oblika iz zraka, što im se najviše dojmi na katedrali, koje skulpture se nalazu na katedrali i sl. Potom je s učenicima razgovarala o arhitekturi, tko je arhitekt te kako se zvao arhitekt šibenske katedrale. U nastavku slijedu radovi učenika četvrtog razreda.

Slika 19. rad jedne grupe učenika četvrtog razreda

Slika 20. rad druge grupe učenika četvrtog razreda

Slika 21. rad treće grupe učenika četvrtog razreda

Slika 22. rad četvrte grupe učenika četvrtog razreda

5.9. Rasprava

U razgovoru s učiteljicom prvog razreda bila je zadovoljna s održanim satom Likovne kulture. Pohvalila je tehničku pripremu za sat, likovno-tehnička sredstva te papir za demonstraciju crtačke tehnike flomastera. Također učenici su aktivno sudjelovali, postavljali dodatna pitanja te ih je autorica diplomskog rada usmjerila na pripremu radnog mjesta. Nadalje, u razgovoru s učiteljicom, učenicima je posebno zanimljivo bilo što je je autorica rada pripremila uže kojim je demonstrirala vrste crta s naglaskom na to da bilo bi još učinkovitije da je autorica rada podijelila uže i učenicima, ali s obzirom na brojnost razrednog odjela ovakav frontalni način bio je praktičniji i jednostavniji kao i to da je učenike aktivnim promatranjem uspješno navela na zaključak da flomasteri uvijek ostavljaju jednak trag na papiru, bez obzira na pritisak te je

savjet učiteljice da učenici i sami to iskušaju na posebnom malom papiru ili ploči. U motivacijskom dijelu sata usmenim opisivanjem umjetničkog djela, te fotografijama, autorica rada navela je učenike da prepoznaju važne građevine u svom gradu, a posebno katedralu sv. Jakova na što je učiteljica preporučila da je moglo bit više fotografija katedrale, posebno prednjeg dijela, koji je služio kao motiv za realizaciju ishoda. Dalje u razgovoru navodi da je autorica rada vrlo uspješno i kratko ponovila ishod aktivnosti, te da su učenici pristupili realizaciji praktičnog zadatka kao i da je navodila učenike da se slobodno izražavaju crtama, koriste se maštom i svojim zamislama, što je rezultiralo vrlo zanimljivim, uspješnim i maštovitim radovima. U završnom dijelu sata autorica rada je sve radove prezentirala na ploči te vrlo uspješno provela vrednovanje kao učenje i za učenje. Pri kraju razgovora s učiteljicom nakon odrađenog oglednog sata u kojem je zadani ishod (OŠ LK A.1.1. Učenici različitim vrstama crta crtaju prednju stranu šibenske katedrale) izuzetno uspješno realiziran, ostali su veseli, zanimljivi, kreativni radovi šibenske katedrale koji krase učionicu.

Zatim, u razgovoru s učiteljicom drugog razreda bila je zadovoljna s temeljitom napisanom pripremom u kojoj su temeljito navedeni ishodi sata, da je tijekom nastavnog sata odrađen kako je planiran te da se ležerno prelazilo iz jedne etape u drugu. Komunikacija s učenicima je bila vrlo ugodna. Tijekom cijelog sata autorica rada se obraćala učenicima, odgovarala im na sva postavljena pitanja te davala korisne odgovore koji su doveli do vrlo uspješne suradnje između autorice rada i učenika. Također da je pripremni i motivacijski dio sata vrlo uspješno odrađen, da su upute za rad jasno iznesene što je dovelo do niza vrlo lijepih likovnih radova na kojima se jasno mogao uočiti zadani motiv te postavljeni ishodi.

U razgovoru s učiteljicom trećeg razreda, sat je bio uspješno realiziran jer su ostvareni svi planirani ishodi. Učiteljica je pohvalila izvrsnu interakciju s učenicima te odlično korištenje konkretna. Učiteljica je tijekom razgovora skrenula pozornost na neke dijelove sata u cilju budućeg rada u primarnom obrazovanju kao što je da slova na prezentaciji budu vidljivija, da se na prezentaciji mogao nalaziti slajd sa katedralom s različitih strana svijeta, da se tehnika otkriva kasnije u svrhu cjelovite pažnje učenika, heuristički pristupiti učenicima kao i uzeti drugi motiv u motivaciji (zrcaljenje pojedinih slova), ponoviti zadatak i provjeriti jesu li učenici razumjeli na način da se jednog učenika pita da ponovi zadatak. Zatim, malo se više posvetiti samo značenju signature te pojednostaviti signaturu na njihovim radovima. Nadalje da se radna površina nakon otiskivanja očistila i pospremila dok se otisak suši te zajednički napisati signaturu. U završnom dijelu sata više kontrolirati nastavni proces.

U razgovoru s učiteljicom četvrtog razreda, sat je učinkovito realiziran, svi dijelovi sata su uspješno odrađeni. Autorica rada je s učenicima razgovarala o katedrali, što im je upečatljivo i sl. te su učenici uspješno didaktičkim neoblikovanim materijalom napravili u grupama katedrale. Učiteljica je pohvalila komunikaciju s učenicima, da je autorica rada uspješno odgovarala na postavljena pitanja, da je atmosfera u razrednu bila ugodna za rad. Tijekom razgovora su učiteljicom, savjetovala je da se moglo učenike uvesti sa motivacijskom pričom.

6. ZAKLJUČAK

Šibenik, jedan od najstarijih gradova u Hrvatskoj, okružen predivnim tvrđavama i katedralom sv. Jakova koja predstavlja simbol grada, inspiracija je mnogih umjetnika, pjesnika, pisaca, glazbenika pa tako i učenika u primarnom obrazovanju. Arhitektura, kao umijeće građenja, raznolika je u Šibeniku pa tako tvrđava sv. Nikole, koja je uz katedralu sv. Jakova uvrštena u UNESCO-v popis svjetske kulturne baštine, jedinstvena građevina iz doba renesanse venecijanske fortifikacijske arhitekture. Na mjestu današnje katedrale nekada se nalazila mala drvena romanička crkva sv. Jakova koja je izgorjela u požaru jer je bila sagrađena od drvnog materijala. Dolaskom biskupije u grad donesena je odluka za početak gradnje veličanstvene katedrale koja je cijela sagrađena od kamena. Kamen temeljac za gradnju postavio je biskup Bogdan Pulšić, a kasnije ju dovršavaju Juraj Metejev Dalmatinac, koji je zaslužan za izgled katedrale kakvu je danas poznajemo, i Nikola Firentinac koji je završio gradnju stoljetne kamene ljepotice.

Učenici razredne nastave bili su motivirani za rad na temu katedrale sv. Jakova te su se koristili različitim likovnim tehnikama. Radovi učenika su rezultirali zadovoljavajućim uspjehom pa su tako učenici prvog razreda koristili crtačku tehniku flomaster, učenici drugog razreda su slikali temperama, učenici trećeg razreda su otiskivali grafičkom tehnikom monotipije i učenici četvrtog razreda, podijeljeni u grupama, su kiparskom tehnikom didaktičkog neoblikovanog materijala „sagradili“ vlastite katedrale od raznih kutijica.

Uz građevine, šibenski učenici također putuju kroz vrijeme kako se nekada živjelo u Šibeniku, upoznaju tradiciju, narodne plesove pa tako i da je *šibenski botun* odnosno šibensko dugme krasio narodnu nošnju koju bi muškarci nosili te se smatra najoriginalnijim suvenirom u Hrvatskoj i dosta toga što se veže za grad Šibenik.

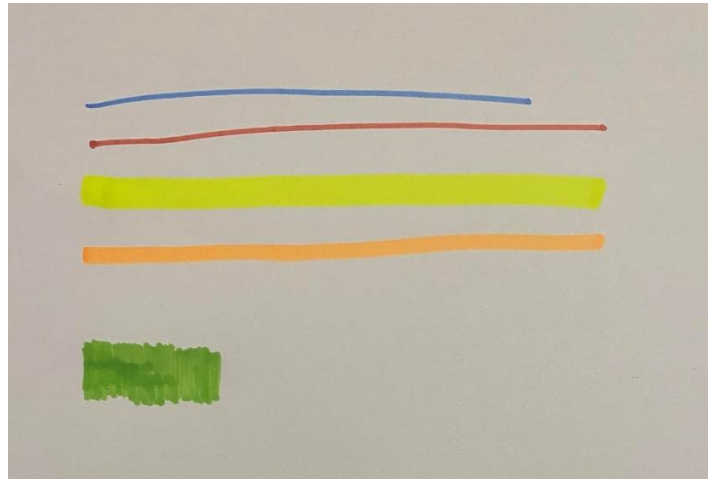
7. PRILOZI

PISANA PRIPREMA ZA OGLEDNI NASTAVNI SAT LIKOVNE KULTURE U ŠKOLI

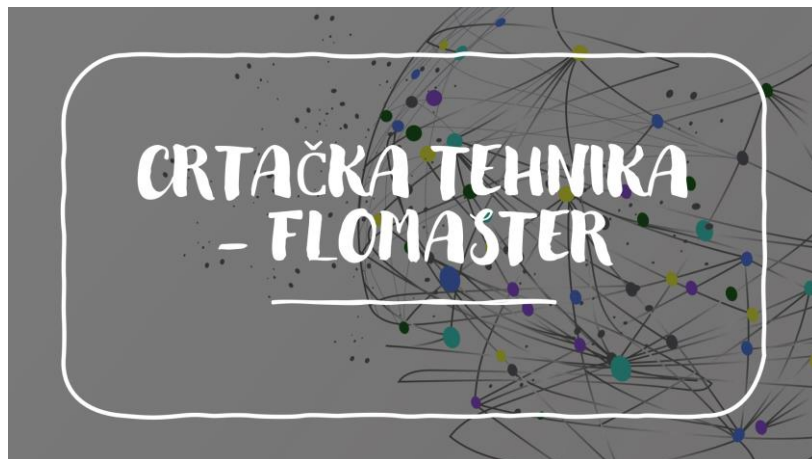
Tema LK	Zajedno smo različiti: učenik likovnim i vizualnim izražavanjem istražuje pripadnost skupini, vršnjacima, obitelji i zajednici te važnost prihvaćanja različitosti, međusobnog uvažavanja i tolerancije.
Ishodi LK	OŠ LK A.1.1. Učenik prepoznaje umjetnost kao način komunikacije i odgovara na različite poticaje likovnim izražavanjem. OŠ LK A.1.2. Učenik demonstrira poznavanje osobitosti različitih likovnih materijala i postupaka pri likovnom izražavanju. OŠ LK B.1.1. Učenik razlikuje likovno i vizualno umjetničko djelo te prepoznaje osobni doživljaj, likovni jezik i tematski sadržaj djela. OŠ LK B.1.2. Učenik uspoređuje svoj likovni ili vizualni rad i radove drugih učenika te opisuje vlastiti doživljaj stvaranja. OŠ LK C.1.1. Učenik prepoznaje i u likovnom radu interpretira povezanost oblikovanja vizualne okoline s aktivnostima, sadržajima i namjenama koji se u njoj odvijaju. OŠ LK C.1.2. Učenik povezuje neki aspekt umjetničkog djela s iskustvima iz svakodnevnog života te društvenim kontekstom.
Ishodi drugih predmeta	PID OŠ A.1.3. Učenik uspoređuje organiziranost različitih prostora i zajednica u neposrednome okružju. PID OŠ C.1.1. Učenik zaključuje o sebi, svojoj ulozi u zajednici i uviđa vrijednosti sebe i drugih. MAT OŠ C.1.2. Crta i razlikuje ravne i zakrivljene crte.
Očekivanja MPT	odr A.1.2. Opisuje raznolikost u prirodi i razlike među ljudima osr B.1.2. Razvija komunikacijske kompetencije osr C.1.4. Razvija nacionalni i kulturni identitet zajedništvom i pripadnošću skupini
Likovno i/ili vizualno područje	oblikovanje po plohi - crtanje
Likovni pojmovi	crta, tok crte (ravne crte, pravilne i slobodne, otvorene i zatvorene krivulje), obrisna crta, građevina, graditeljstvo, arhitektura

Likovne i/ili vizualne tehnike	flomasteri
Umjetničko djelo	Pablo Picasso, Portrait of Jacqueline, 1956. g. https://www.artsy.net/artwork/pablo-picasso-portrait-de-jacqueline-10
Motiv praktičnog likovnog i/ili vizualnog zadatka	zapadni dio katedrale sv. Jakova
Načini rada u realizaciji praktičnog likovnog i/ili vizualnog zadatka	po sjećanju, zamišljanjem
Mjesto rada	učionica
Oblici rada	frontalni (demonstracija, motivacija, najava praktičnog zadatka, vrednovanje) individualni (realizacija praktičnog zadatka)
Metode rada u motivaciji	analitičko promatranje, demonstracija, razgovor, usmeno izlaganje, likovni scenarij, kombiniranje
Metode rada u realizaciji	kombiniranje (crta, ploha (lik))
Nastavna sredstva i pomagala	flomasteri različitih debljina, bijeli glatki A4 papir, magneti, školska ploča, računalo, projektor
Kriteriji vrednovanja	Učenik će aktivno sudjelovati u motivacijskom dijelu sata. U izvedbi svog likovnog rada pristupit će na originalan način, izvesti crtež veličinom u skladu s formatom papira. Likovno će izraziti crte po toku (ravne crte, pravilne i slobodne, otvorene i zatvorene krivulje). Likovno će se izraziti crtačkom tehnikom flomastera, likovno će izraziti zadani motiv (katedrala sv. Jakova u Šibeniku), opisati svoj i radove drugih učenika i povezati ih sa svojom okolinom.

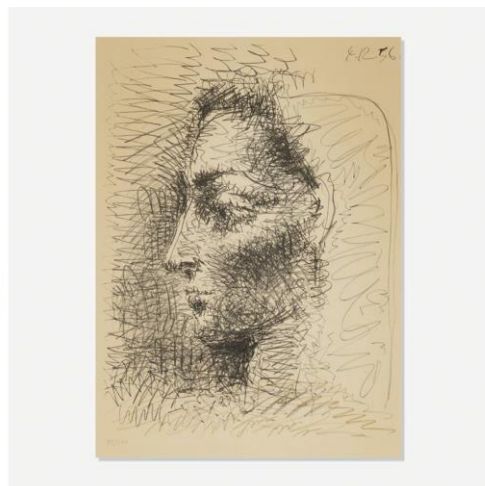
PLAN PLOČE

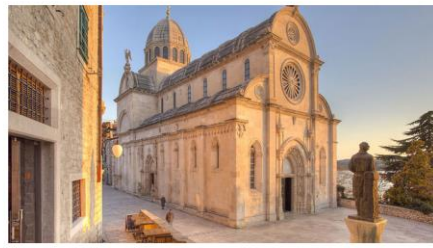

VIZUALNI PRIKAZI POMOĆU RAČUNALA I PROJEKTORA

Pablo Picasso, Portrait of Jacqueline, 1956. g.

Artikulacija nastavnog sata		
Vrijeme	Aktivnosti – učitelj	Aktivnosti – učenik
do 5 min	<p>Priprema</p> <p>Učiteljica priprema potrebna nastavna sredstva i pomagala (flomasteri različitih debljina, bijeli glatki A4 papir, magneti, školska ploča, računalo, projektor)</p>	<p>Učenici pripremaju svoja sredstva za rad (flomasteri različitih debljina, bijeli glatki A4 papir)</p>
5 do 7 min	<p>Demonstracija materijala i tehnika</p> <p>Učiteljica postavlja pitanja učenicima prije demonstracije likovnog materijala</p>	

<p>i tehnike. <i>Što ste danas donijeli? Jeste li ikad crtali flomasterima? Prije nego što učiteljica demonstrira crtačku tehniku flomastera na papiru učiteljica pomoću užeta objašnjava crte. Što sam pomoću užeta napravila? Crtu. Recite mi što je to crta? To je skup točaka u ravnini. Kako ih dijelimo? Po toku, karakteru i značenju. A kakve su nam to crte po toku? To su ravne, zakrivljene otvorene, zatvorene, pravilne, slobodne. (učiteljica pomoću užeta vizualno prikazuje crte po toku). A kakve su nam to obrisne crte? Tako je, to su crte koje opisuju oblik izvana. Nakon demonstracije s užetom, učiteljica će pojasniti i demonstrirati crtačku tehniku flomastera. Postavlja bijeli A4 papir na ploču uz pomoć magneta. Sada kada smo prošli što je crta i kakve mogu biti, pričat ćemo o flomasterima. Flomasterima najčešće crtamo crtu na glatkom papiru (učiteljica uzima bijeli A4 papir te će nacrtati crtu). Ne želim da mi je crta te debljine, želim deblju nacrtati. Probat ću uzeti drugi flomaster (učiteljica uzima drugi flomaster te ispod prve crte povlači drugu crtu na način da napravi pritisak na podlogu). Jesam li dobila deblju crtu? Tako je, nisam dobila deblju crtu drugim flomasterom, obje crte na papiru su jednake Dakle, flomasteri su jedina crtačka tehnika koja se razlikuje po tome što na papiru uvijek ostavlja</i></p>	<p>Učenici prate demonstraciju aktivnim slušanjem i odgovaranjem na pitanja koja učiteljica postavi.</p>
---	--

	<p><i>jednako debeo trag bez obzira na pritisak. Zato postoje različite vrste flomastera. (učiteljica pokazuje učenicima flomaster različite debljine te demonstrira na ploči – povlači crte ispod prvih dviju crta da bi uočili razliku) Također, flomasterom, ako bi željeli obojati plohu, nižemo crte jednu do druge, ali samo manje plohe (učiteljica demonstrira na ploči) jer ako bojimo velike plohe flomasterima može postati teško i za flomaster i za crtača.</i></p> <p>Učiteljica učenicima naglašava da je bitno zatvoriti flomaster čepom da se ne bi osušio.</p>	
5 min	<p>Motivacijski dio sata</p> <p>Učiteljica pokazuje umjetničko djelo Pabla Picassa, <i>Portrait of Jacqueline</i> iz 1956. g. Učiteljica razgovara s učenicima o tom djelu, kakve i koje crte je umjetnik koristio.</p> <p>Učiteljica s učenicima razgovara o arhitekturi (graditeljstvu) te ih učiteljica pita: <i>Koje vi građevine poznajete u Šibeniku? Tvrđava sv. Mihovila, katedrala sv. Jakova, tvrđava sv. Nikole, tvrđava Barone, tvrđava sv. Ivana.</i> Učiteljica učenicima pokazuje</p>	<p>Učenici uočavaju crte na umjetničkom djelu Pabla Picassa.</p> <p>Učenici aktivno sudjeluju u razgovoru o arhitekturi (graditeljstvu).</p>

	<p>slike na PPT prezentaciji te uspoređuju građevine. <i>Jesu li građevine slične? Koje su im razlike? Što je na kojoj građevini prepoznatljivo? ...</i> Zatim učiteljica razgovara s učenicima o katedrali sv. Jakova. <i>Od čega je sagrađena šibenska katedrala? Što vam je na katedrali najupečatljivije? Bi li mijenjali što na katedrali i ako da što? ...</i></p>	
Kratko	<p>Najava praktičnog zadatka</p> <p>Učiteljica najavljuje učenicima zadatak: Današnji zadatak je samostalno nacrtati prednju stranu katedrale sv. Jakova tehnikom flomastera pomoću ravnih, isprekidanih slobodnih, pravilnih, obrisnih crta. Učiteljica pita učenike da ponove kakve crte imamo. Nakon najave praktičnog zadatka, učiteljica proziva jednog učenika da ponovi zadatak da bude sigurna da su svi učenici shvatili zadatak.</p>	<p>Učenici pažljivo slušaju učiteljicu dok im govori zadatak.</p> <p>Učenici trebaju nacrtati pomoću različitih crta prednji dio katedrale sv. Jakova.</p>
20 min	<p>Realizacija praktičnog zadatka</p> <p>Učiteljica razgovorom potiče učenike na ostvarenje zadatka.</p>	<p>Učenici samostalno izrađuju rad.</p>
5 min	<p>Vrednovanje</p> <p>Kada su učenici gotovi sa svojim radovima, učiteljica postavlja na ploči radove učenika pomoću magneta i</p>	<p>Učenici vrednuju svoje radove i radove drugih učenika odgovarajući na učiteljicina pitanja. Uz učiteljicino</p>

	zajednički ih vrednuju (<i>Koje ste crte koristili? Kojih crta najviše ima? Koji rad smatrate da je dobro nacrtan i da je koristio puno različitih crta?</i>).	navođenje, učenici prepoznaju komplementarne parove. Učiteljica najavljuje pribor za sljedeći sat.
--	--	--

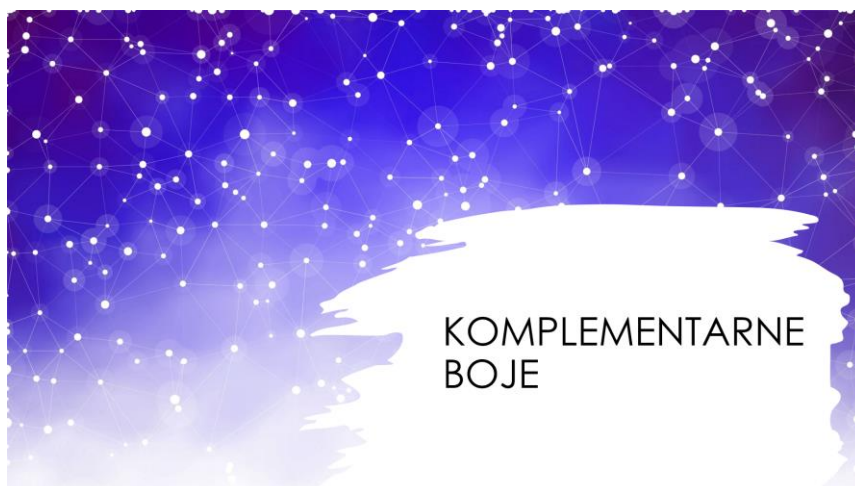
PISANA PRIPREMA ZA OGLEDNI NASTAVNI SAT LIKOVNE KULTURE U ŠKOLI

Tema LK	Priroda i čovjek: učenik istražuje međuodnos čovjeka i prirode i izražava ih likovno i vizualno (uočavanje promjena u prirodi i uplitanja čovjeka u prirodu te briga o prirodi i okolišu).
Ishodi LK	<p>OŠ LK B.2.1. Učenik opisuje likovno i vizualno umjetničko djelo povezujući osobni doživljaj, likovni jezik i tematski sadržaj djela.</p> <p>OŠ LK B.2.2. Učenik uspoređuje svoj likovni ili vizualni rad te radove drugih učenika i opisuje vlastiti doživljaj stvaranja.</p> <p>OŠ LK C.2.1. Učenik prepoznaje i u likovnom ili vizualnom radu interpretira povezanost oblikovanja vizualne okoline s aktivnostima i namjenama koje se u njoj odvijaju.</p> <p>OŠ LK C.2.2. Učenik povezuje umjetničko djelo s iskustvima iz svakodnevnog života te društvenim kontekstom</p>
Ishodi drugih predmeta	<p>PID OŠ B.2.1. Učenik objašnjava važnost odgovornoga odnosa čovjeka prema sebi i prirodi.</p> <p>PID OŠ C.2.1. Učenik uspoređuje ulogu i utjecaj pojedinca i zajednice na razvoj identiteta te promišlja o važnosti očuvanja baštine.</p>
Očekivanja MPT	<p>odr B.1.2. Sudjeluje u aktivnostima škole na zaštiti okoliša i u suradnji škole sa zajednicom</p> <p>osr C.1.4. Razvija nacionalni i kulturni identitet zajedništvom i pripadnošću skupini</p>
Likovno i/ili vizualno područje	2D - slikanje

Likovni pojmovi	osnovne i izvedene boje, komplementarne boje, građevina, graditeljstvo, arhitektura
Likovne i/ili vizualne tehnike	tempere
Umjetničko djelo	Paul Gauguin, <i>Žena s mangom</i> , 1892. g. https://www.meisterdrucke.us/fine-art-prints/Paul-Gauguin/688757/Tahiti;-Vahine-No-Te-Vi-%28Woman-with-a-Mango%29,-Paul-Gauguin,-1892.html
Motiv praktičnog likovnog i/ili vizualnog zadatka	tlocrt katedrale sv. Jakova
Načini rada u realizaciji praktičnog likovnog i/ili vizualnog zadatka	po sjećanju, zamišljanjem
Mjesto rada	učionica
Oblici rada	frontalni (demonstracija, motivacija, najava praktičnog zadatka, vrednovanje) individualni (realizacija praktičnog zadatka)
Metode rada u motivaciji	analitičko promatranje, demonstracija, razgovor, usmeno izlaganje, likovni scenarij, kombiniranje
Metode rada u realizaciji	odabir jednog komplementarnog para (po izboru)
Nastavna sredstva i pomagala	tempere, paleta, metlice (za tempere), čaša za vodu, bijeli hrapavi papir iz mape, podloga za klupu, školska ploča, kreda, PPT prezentacija
Kriteriji vrednovanja	Učenik će aktivno sudjelovati u motivacijskom dijelu sata. Učenik će izvedbi svog likovnog rada pristupiti na originalan način. Učenik će izvesti slikarski rad tlocrta katedrale sv. Jakova koristeći komplementarni par. Učenik će opisati svoj i radove drugih učenika (osobni doživljaj, motiv, likovni jezik, likovna tehnika).

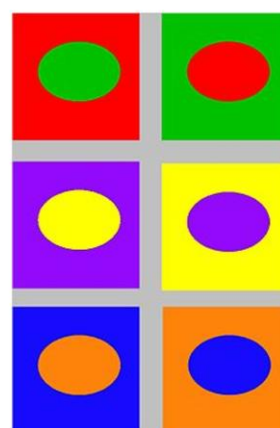
PLAN PLOČE

NARANČASTA – PLAVA
LJUBIČASTA – ŽUTA
ZELENA – CRVENA

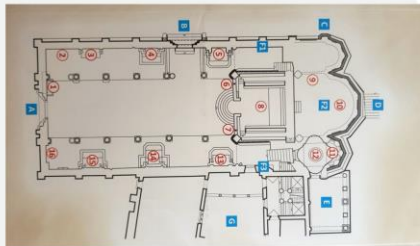

KOMPLEMENTARNE BOJE

OSNOVNA BOJA NASUPROT IZVEDENOJ
BOJI = KOMPLEMENTARNI KONTRAS

Paul Gauguin, Žena s mangom, 1892. g.

TLOCRT KATEDRALE SV. JAKOVA U ŠIBENIKU

Artikulacija nastavnog sata		
Vrijeme	Aktivnosti – učitelj	Aktivnosti – učenik
do 5 min	<p>Priprema</p> <p>Učiteljica priprema potrebna nastavna sredstva i pomagala (tempere, paleta, metlice (za tempere), čaša za vodu, bijeli hrapavi papir iz mape, podloga za klupu, školska ploča, kreda, PPT prezentacija).</p>	<p>Učenici pripremaju svoja sredstva za rad (tempere, paleta, metlice (za tempere), čaša za vodu, bijeli hrapavi papir iz mape, podloga za klupu).</p>
5 do 7 min	<p>Demonstracija materijala i tehnika</p> <p>Učiteljica učenicima postavlja pitanje jesu li donijeli što je potrebno za sat.</p>	<p>Učenici aktivno slušaju i prepoznaju u prirodi tople i hladne boje.</p>

	<p>Učiteljica na PPT prezentaciji pokazuje spektar boja te ponavljaju boje (primarne, sekundarne, tople-hladne) te ih uvodi u pojam komplementarnog kontrasta (osnovna boja nasuprot izvedenoj boji = komplementarni kontrast). Zatim učiteljica na papiru koji se nalazi na ploči nanosi jedan komplementarni par te razgovaraju o tom komplementarnom paru i preostalim parovima sa PPT prezentacije te ih zapisuje na ploči (komplementarni parovi su: narančasta i plava zato što narančasta nastaje miješanjem crvene i žute, tj. u sebi nema nimalo plave boje, ljubičasta i žuta, crvena i zelena).</p>	<p>Učenici prepoznaju komplementarne parove.</p>
<p>5 do 7 min</p>	<p>Motivacijski dio sata</p> <p>Učiteljica pokazuje umjetničko Paula Gauguina, <i>Žena s mangom</i>, 1892. g. Učiteljica razgovara s učenicima o tom djelu, kakve i koje boje je umjetnik koristio.</p> <p>Učiteljica s učenicima razgovara o arhitekturi (graditeljstvu): <i>Što mislite što svaki arhitekt uradi prije gradnje neke građevine? Može li je bez vizualnog prikaza sagraditi građevinu?</i> Učiteljica prikazuje tlocrt katedrale sv. Jakova u Šibeniku i katedralu te razgovaraju. <i>Što mislite od čega je katedrala sv. Jakova sagrađena? Što još primijetite na</i></p>	<p>Učenici uočavaju komplementarni par na umjetničkom djelu Paula Gauguina.</p> <p>Učenici aktivno sudjeluju u razgovoru o arhitekturi (graditeljstvu).</p>

	<i>fotografiji? Koji je ovo dio katedrale na tlocrtu?...</i>	
Kratko	<p>Najava praktičnog zadatka</p> <p>Učiteljica najavljuje učenicima zadatak: Današnji zadatak je samostalno naslikati i prikazati tlocrt katedrale sv. Jakova komplementarnim parom Učiteljica pita učenike da ponove koji su to komplementarni parovi. Nakon najave praktičnog zadatka, učiteljica proziva jednog učenika da ponovi zadatak da bude sigurna da su svi učenici shvatili zadatak.</p>	<p>Učenici pažljivo slušaju učiteljicu dok im govori zadatak.</p> <p>Učenici trebaju pripaziti koji će odabrati komplementarni par.</p>
20 min	<p>Realizacija praktičnog zadatka</p> <p>Učiteljica razgovorom potiče učenike na ostvarenje zadatka.</p>	Učenici samostalno izrađuju rad.
5 min	<p>Vrednovanje</p> <p>Kada su učenici gotovi sa svojim radovima, učiteljica postavlja na ploči radove učenika pomoću magneta i zajednički ih vrednuju (<i>Koji ste komplementarni par koristili? Koji komplementarnih parova ima više, a kojih manje?...</i>).</p>	Učenici vrednuju svoje radove i radove drugih učenika odgovarajući na učiteljičina pitanja. Uz učiteljičino navođenje, učenici prepoznaju komplementarne parove. Učiteljica najavljuje pribor za sljedeći sat.

PISANA PRIPREMA ZA OGLEDNI NASTAVNI SAT LIKOVNE KULTURE U ŠKOLI

Tema LK	Prostor u kojem boravim: učenik istražuje povezanost oblikovanja prostora u kojem svakodnevno boravi s kvalitetom vlastitog života (povezanost namjene i oblikovanja prostora te životni prostori u različitim društvenim i kulturnim okruženjima).
Ishodi LK	OŠ LK A.3.2. Učenik demonstrira fine motoričke vještine upotrebom različitih likovnih materijala i postupaka u vlastitom likovnom izražavanju. OŠ LK B.3.1. Učenik povezuje likovno i vizualno umjetničko djelo s osobnim doživljajem, likovnim jezikom i tematskim sadržajem djela. OŠ LK B.3.2. Učenik uspoređuje svoj likovni ili vizualni rad i radove drugih učenika te opisuje vlastiti doživljaj stvaranja.
Ishodi drugih predmeta	PID OŠ B.3.2. Učenik zaključuje o promjenama i odnosima u prirodi te međusobnoj ovisnosti živih bića i prostora na primjerima iz svoga okoliša. OŠ HJ A.3.6. Učenik razlikuje uporabu zavičajnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika s obzirom na komunikacijsku situaciju.
Očekivanja MPT	osr A.2.3. Razvija osobne potencijale. osr B.2.2. Razvija komunikacijske kompetencije.
Likovno i/ili vizualno područje	2D
Likovni pojmovi	grafika, otiskivanje, matrica, grafički list, grafička signatura ,građevina, graditeljstvo, arhitektura
Likovne i/ili vizualne tehnike	monotipija (tempere, paleta, metlice (za tempere), glicerina, čaša za vodu, maramice za čišćenje kista, uložna folija, glatki bijeli papir iz mape, olovka, podloga za klupu)
Umjetničko djelo	Michael Mazur Uskršnji ljljan II https://i.pinimg.com/736x/54/20/77/54207748a154b2300b7d5c93d2ae0028.jpg
Motiv praktičnog likovnog	katedrala sv. Jakova iz više uglova

i/ili vizualnog zadatka	
Načini rada u realizaciji praktičnog likovnog i/ili vizualnog zadatka	po sjećanju, zamišljanjem
Mjesto rada	učionica
Oblici rada	frontalni (demonstracija, motivacija, najava praktičnog zadatka, vrednovanje) individualni (realizacija praktičnog zadatka)
Metode rada u motivaciji	analitičko promatranje, demonstracija, razgovor, usmeno izlaganje, likovni scenarij, kombiniranje
Metode rada u realizaciji	otiskivanje matrice na papir
Nastavna sredstva i pomagala	tempere, kistovi za tempere, glicerina, grafitna olovka, uložne folije, bijeli glatki papir iz mape, paleta, čaša za vodu, podloga za klupu, ostalo (plastični čep boce, kvadar, papirići za učenike), školska ploča, magneti, laptop, projektor, PPT
Kriteriji vrednovanja	Učenik će aktivno sudjelovati u motivacijskom dijelu sata. Učenik će pristupiti na originalan način u izvedbi svog likovnog rada. Učenik će grafički prikazati katedralu sv. Jakova tehnikom monotipije. Učenik će opisati svoj i radove drugih učenika (osobni doživljaj, motiv, likovni jezik, likovna tehnika).

PLAN PLOČE

VIZUALNI PRIKAZI POMOĆU RAČUNALA I PROJEKTORA

GRAFIKA

- naziv za tehnike otiskivanja kod kojih se različiti obradjeni materijali (npr. drvo, kamen, folija, metal) premazuju bojom i otiskuju na papir

PLOŠNI TISAK

- postupak otiskivanja matrice koja nema udubljenja ni ispupčenja

MONOTIPIJA

GRAFIČKA
TEHNIKA plošnog
tiska pri kojoj se
matrica premazuje
TEMPEROM i
OTISKUJE na
papir

MONOTIPIJA

Michael Mazur, Uskršnji lilijan II, 1981.

ZADATAK

1. **Jednu strane katedrale sv. Jakova (po izboru)**
prenesi temperom na foliju

2. Stavite papir na matricu, pritisnite ga dlanom
kružnim pokretima.

3. Podignite gotov otisak. Dobili ste grafički list
kojeg sada trebate **potpisati olovkom**.

SIGNATURA

• potpisivanje grafičkog lista

1. E.A. (Epreuve d'Artiste) oznaka autorskog grafičkog lista
2. Podatci o broju otisaka: redni broj otiska / ukupan broj otisaka
3. Podatak o grafičkoj tehnici (monotipija)
4. Naziv djela (nije obvezno)
5. Potpis autora
6. Godina nastanka grafičkog lista

SIGNATURA

IZVODI SE
ISKLJUČIVO
GRAFITNOM
OLOVKOM I **NE**
SMIJE DODIRIVATI
ILI PRELAZITI NA
OTISAK

MONOTIPIJA

- Temperama naslikamo sliku na matricu, što brže da se boja ne osuši prije no što ju otisnemo na papir.
- Prekrijemo matricu papirom.
- Pritisnemo papir rukom, valjkom ili nekim čvrstim oblim predmetom.
- Polako podignemo papir, drugom rukom držimo foliju kako se otisak ne bi pomaknuo i razmazao.

Artikulacija nastavnog sata		
Vrijeme	Aktivnosti – učitelj	Aktivnosti – učenik
do 5 min	Priprema Učitelj priprema potrebna nastavna sredstva i pomagala (uložnu foliju, bijeli glatki papir iz mape, paleta, čaša za vodu, podloga za klupu, plastični čep, papirići, glicerini) i napominje učenicima što oni trebaju pripremiti.	Učenici pripremaju svoja sredstva za rad (tempere, kistovi za tempere, glicerini, uložna folija, olovka).
5 do 7 min	Demonstracija materijala i tehnika Učiteljica uvodi učenike u likovno područje grafike usmjeravanjem pažnje	Učenici sudjeluju u razgovoru i drugim njima namijenjenim aktivnostima

<p>učenika na njezine specifičnosti u odnosu na slikarstvo. Učiteljica demonstrira što je to otisak (Temperom boja jagodicu palca desne ruke. Potom palac pritiska na papir. Pita učenike što vide na papiru. Ponovno pritiska palac na papir i s učenicima uspoređuje razliku između prvog i drugog otiska (npr. <i>Jesu li prvi i drugi otisak isti? Po čemu se razlikuju? Što mislite zašto je to tako?</i>). Napominje da se tempera brzo suši i stoga trebamo i brzo raditi ako želimo da nam otisak bude potpun. Objašnjava pojam matrice navodeći palac kao primjer matrice: <i>Matrica je naziv za ono što otiskujemo.</i>)</p> <p>Potom učiteljica postavlja učenicima pitanja: <i>Gdje možemo pronaći otiske u prirodi?</i> (na plaži, u pijesku, u snijegu...) <i>Na čemu sve možemo otiskivati?</i> (papiru, plastelinu, brašnu...) <i>Što sve možemo otiskivati?</i> (prst, ruku, nogu) <i>Što mislite možemo li otiskivati predmete?</i> Učiteljica radi otisak plastičnog čepa i kvadra. Navedene otiske koristi za objašnjavanje termina grafike kao tehnike otiskivanja različitih matrica na papir. Obraća pozornost učenicima na površinu predmeta koje otiskuje postavljajući im pitanja: <i>Kakva je površina čepa? Kakva je površina pravokutnika?</i> (glatka, ravna) u svrhu objašnjavanja pojma plošnog tiska kao postupka otiskivanja različitih matrica</p>	<p>odgovarajući na pitanja i navodeći vlastite primjere.</p>
--	--

	<p>koje nemaju udubljenja ni ispupčenja. Učiteljica učenicima podijeli papiriće i kaže učenicima da na jednom papiriću pomoću tempere naslikaju slovo početnog imena te prvi papir priglone na drugi papir te na taj način objasni učenicima grafičku tehniku monotipiju.</p>	
5 do 7 min	<p>Motivacijski dio sata</p> <p>Učiteljica učenicima pokazuje umjetničko djelo <i>Uskršnji ljiljan II</i> umjetnika Michaela Mazura. <i>Što primjećujete na ovom djelu? Je li riječ o portretu ili pejzažu? Koji element prirode je prikazan? Možete li prepoznati vrstu cvijeta? Gdje je cvijet smješten na likovnom djelu? Kako je papir postavljen prilikom izrade umjetničkog djela: vodoravno ili okomito? Koje boje su prisutne? Što smo rekli jesu li crna i bijela boje? Dominira li crna ili bijela?</i></p> <p>Istovremeno razgovaraju o arhitekturi (graditeljstvu): <i>Od čega je sagrađena katedrala? Kakav je njezin oblik? Poznajete li neku građevinu neobičnog oblika? ...</i></p>	<p>Učenici sudjeluju u razgovoru umjetničkom djelu Michaela Mazura.</p> <p>Učenici aktivno sudjeluju u razgovoru o arhitekturi (graditeljstvu).</p>
Kratko	<p>Najava praktičnog zadatka</p> <p>Učiteljica najavljuje učenicima zadatak: Današnji zadatak je grafičkom tehnikom monotipije prikazati katedralu s jedne strane po želji (sjevernu, južnu,</p>	<p>Učenici pažljivo slušaju učiteljicu dok im govori zadatak.</p>

	<p>zapadnu ili istočnu stranu, odozdo ili odozgo). Nakon najave praktičnog zadatka, učiteljica proziva jednog učenika da ponovi zadatak da bude sigurna da su svi učenici shvatili zadatak.</p>	<p>Učenici trebaju pripaziti pri radu s temperom i glicerinom.</p>
20 min	<p>Realizacija praktičnog zadatka</p> <p>Učiteljica sa razgovorom potiče na ostvarenje zadatka.</p>	<p>Učenici samostalno izrađuju rad.</p>
5 min	<p>Vrednovanje</p> <p>Kada su učenici gotovi sa svojim radovima, učiteljica postavlja na ploči radove učenika pomoću magneta i zajednički ih vrednuju (<i>Po čemu se radovi razlikuju? Koje boje su najčešće? Zašto je većina izabrala baš te boje? Primjećujete li razliku u tehnici? Tko je dodao više glicerina, a tko manje? A gdje se otisak nalazi na papiru? Što se nalazi ispod otiska? Koji je drugi naziv za potpis? Zašto nam je on važan?</i>)</p>	<p>Učenici vrednuju svoje radove i radove drugih učenika odgovarajući na učiteljičina pitanja. Uz učiteljičino navođenje, učenici uočavaju razlike pri modeliranju. Učiteljica najavljuje pribor za sljedeći sat.</p>

PISANA PRIPREMA ZA OGLEDNI NASTAVNI SAT LIKOVNE KULTURE U ŠKOLI

Tema LK	Svijet oko mene, svijet za mene: učenik istražuje čovjekov odnos prema prirodi i izgrađenom okolišu te mogućnostima njegovog (pre)oblikovanja izražavajući se likovno ili vizualno.
Ishodi LK	OŠ LK A.4.2. Učenik demonstrira fine motoričke vještine upotrebom različitih likovnih materijala i postupaka u vlastitom likovnom izražavanju. OŠ LK B.4.1. Učenik analizira likovno i vizualno umjetničko djelo povezujući osobni doživljaj, likovni jezik i tematski sadržaj djela. OŠ LK B.4.2. Učenik opisuje i uspoređuje svoj likovni ili vizualni rad i radove drugih učenika te opisuje vlastiti doživljaj stvaranja.
Ishodi drugih predmeta	PID OŠ C.4.1. Učenik obrazlaže ulogu, utjecaj i važnost povijesnoga nasljeđa te prirodnih i društvenih različitosti domovine na razvoj nacionalnoga identiteta. OŠ HJ C.4.3. Učenik razlikuje i opisuje kulturne događaje koje posjećuje i iskazuje svoje mišljenje o njima.
Očekivanja MPT	osr A.2.3. Razvija osobne potencijale. osr C.2.4. Razvija kulturni i nacionalni identitet zajedništvom i pripadnošću skupini.
Likovno i/ili vizualno područje	3D – modeliranje i građenje
Likovni pojmovi	kiparstvo, građevina, graditeljstvo, arhitektura
Likovne i/ili vizualne tehnike	didaktički neoblikovan materijal (kutijice, komadi ambalaže i sl.)
Umjetničko djelo	Katedrala sv. Jakova u Šibeniku
Motiv praktičnog likovnog i/ili vizualnog zadatka	Katedrala sv. Jakova modelirana kutijicama
Načini rada u realizaciji praktičnog likovnog i/ili vizualnog zadatka	po sjećanju, zamišljanjem

Mjesto rada	učionica
Oblici rada	frontalni (demonstracija, motivacija, najava praktičnog zadatka, vrednovanje) grupni (realizacija praktičnog zadatka)
Metode rada u motivaciji	analitičko promatranje, demonstracija, razgovor, usmeno izlaganje, likovni scenarij, kombiniranje
Metode rada u realizaciji	modeliranje i građenje
Nastavna sredstva i pomagala	kartonske kutijice, ljepljivo, selotejp, škare, podloga za klupu, PPT prezentacija
Kriteriji vrednovanja	Učenik će aktivno sudjelovati u motivacijskom dijelu sata. Učenik će izvedbi svog likovnog rada pristupiti na originalan način. Učenik će modelirati kartonskim kutijicama katedralu sv. Jakova u Šibeniku. Učenik će opisati svoj i radove drugih učenika (osobni doživljaj, motiv, likovni jezik, likovna tehnika).

VIZUALNI PRIKAZI POMOĆU RAČUNALA I PROJEKTORA

Artikulacija nastavnog sata		
Vrijeme	Aktivnosti – učitelj	Aktivnosti – učenik
do 5 min	<p>Priprema</p> <p>Učiteljica priprema potrebna nastavna sredstva i pomagala (kartonske kutijice, ljepilo, selotejp, škare, podloga za klupu, PPT prezentacija).</p>	Učenici pripremaju svoja sredstva za rad (kartonske kutijice, ljepilo, selotejp, škare, podloga za klupu).
5 do 7 min	<p>Demonstracija materijala i tehnika</p> <p>Učiteljica učenicima postavlja pitanje jesu li donijeli što je potrebno za sat. Učiteljica razgovara s učenicima jesu li ikad oblikovali kartonske kutijice, na koje načine možemo oblikovati i sl. (učiteljica pred učenicima demonstrira oblikovanje kartonskih kutijica).</p>	Učenici aktivno slušaju i prate učiteljičinu demonstraciju.
5 do 7 min	<p>Motivacijski dio sata</p> <p>Učiteljica prikazuje na PPT prezentaciji graditeljsko djelo Jurja Dalmatinca katedralu sv. Jakova u Šibeniku te</p>	Učenici aktivno sudjeluju u razgovoru o arhitekturi (graditeljstvu) te uočavaju materijal gradnje i sl.

	razgovaraju o katedrali, njezinoj gradnji, graditelju, koji je materijal graditelj koristio, itd.	
Kratko	<p>Najava praktičnog zadatka</p> <p>Učiteljica najavljuje učenicima zadatak: Današnji zadatak je u grupi po četvero učenika sagraditi vlastitu katedralu sv. Jakova od kartonskih kutijica. Nakon najave praktičnog zadatka, učiteljica proziva jednog učenika da ponovi zadatak da bude sigurna da su svi učenici shvatili zadatak.</p>	Učenici pažljivo slušaju učiteljicu dok im govori zadatak.
20 min	<p>Realizacija praktičnog zadatka</p> <p>Učiteljica sa razgovorom potiče na ostvarenje zadatka.</p>	Učenici grupno izrađuju rad.
5 min	<p>Vrednovanje</p> <p>Kada su učenici gotovi sa svojim radovima, učiteljica postavlja na pod učeničke radove te ih zajedno vrednuju (<i>Jeste koristili veće/manje kartonske kutije? Za koji dio katedrale vam je trebao najviše kutijica, a koji najmanje?</i>)</p>	Učenici vrednuju svoje radove i radove drugih učenika odgovarajući na učiteljičina pitanja. Uz učiteljičino navođenje, učenici. Učiteljica najavljuje pribor za sljedeći sat.

8. LITERATURA

1. Badurina, A. (1983). Razvoj sakralnog prostora (V). *Služba Božja*, 23 (2), 103-117. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/241079>
2. Badurina, A. (1983). Razvoj sakralnog prostora (VI). *Služba Božja*, 23 (4), 301-312. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/241133>
3. Damjanov, J. 2015. *Likovna umjetnost 1*. Zagreb. Školska knjiga
4. Devetak, V. 1969. *Šibenska katedrala*. Šibenik. Biskupski Ordinarijat
5. Ćuzela, J. 2001. *Šibenska katedrala – UNESCO popis svjetske kulturne baštine*. Zagreb. HAZU
6. Hilje, E. 2023. *Bartul Jakovljević iz Mestre, majstori njegova kruga i dovršenje šibenske katedrale*. Zadar. Sveučilište u Zadru
7. Ivančević, R. 1998. *Šibenska katedrala*. Šibenik. Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“
8. Karaman, A. 2005. *Osnovni elementi, oblici i vrste likovnog govora*. Zagreb. Školska knjiga
9. Kurikulum nastavnog predmeta likovna kultura za osnovne škole i likovna umjetnost za gimnazije. 2019. Zagreb. Narodne Novine. 162. 1 – 558
10. Kušćević, D. 2015. *Kulturna baština – poticatelj dječjeg razvoja (likovni aspekt)*. Filozofski fakultet u Splitu. 479 - 491
11. Marković, P. 2010. *Katedrala sv. Jakova u Šibeniku – prvih 105 godina*. Zagreb. Naklada Ljevak
12. Matijević, A. 1957. *Neriješeni problemi orgulja u šibenskoj katedrali od njena početka do danas*. Zagreb. JAZU
13. Montani, M. 1967. *Juraj Dalmatinac i njegov krug*. Zagreb. Glipoteka jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.
14. Nikolić, V. 1994. *Opjevani grad*. Šibenik. Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“
15. Salamon, J. 2020. *Likovna umjetnost 2*. Zagreb. Školska knjiga
16. Stošić, K. 1949. *Je li Bonin iz Milana radio na šibenskoj katedrali?*. Split. Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku
17. Stošić, K. 1926. *Katedrala u Šibeniku*. Šibenik. Naklada Pisca
18. Šprljan, I. 2023. *Arhitektonski detalji u eksterijerima Šibenika*. Šibenik. Društvo za očuvanje šibenske baštine Juraj Dalmatinac
19. URL 1. UNESCO-ovi spomenici u Gliptoteci HAZU. <https://gliptoteka.hazu.hr/unesco/index.html> (datum pristupa: 03. kolovoza 2024.)
20. URL 2. Apsida. <https://enciklopedija.hr/clanak/apsida> (datum pristupa: 12. kolovoza 2024.)

21. URL 3. HRVATSKA BAŠTINA – Katedrala sv. Jakova u Šibeniku. <https://hubenedikt.hr/2019/12/hrvatska-bastina-katedrala-sv-jakova-u-sibeniku/> (datum pristupa: 14. kolovoza 2024.)
22. Zenić, M. 2003. *Šibenska katedrala*. Šibenik. Šibenska biskupija
23. Zoranija, M. 2018. Dopune šibenskom opusu Nikole Ivanova Firentinca. Kurelac, I. *Šibenik od prvog spomena*. Šibenik – Zagreb. Muzej grada Šibenika. 463. – 491.

9. POPIS ILUSTRACIJA

Slika 1. šibenska katedrala sv. Jakova iz zraka

Slika 2. Tlocrt šibenske katedrale

Slika 3. Pretpostavljeni izgled „Pulšićeve katedrale“ (Graus, 1886) navedeno u Marković, 2010:
106

Slika 4. zapadnog portala „Posljednjeg suda“ šibenske katedrale

Slika 5. sjeverni portal tzv. Lavlja vrata šibenske katedrale

Slika 6. Dva putta i glave na sjeveroistočnoj strani šibenske katedrale

Slika 7. Krstionica u šibenskoj katedrali

Slika 8. Kupola katedrale

Slika 9. Skulptura sv. Mihovila

Slika 10. Rozeta na katedrali izvana

Slika 11. Oštećena kupona na katedrali u vrijeme Domovinskog rata

Slika 12. radovi učenika prvog razreda

Slika 13. radovi učenika prvog razreda

Slika 14. rad učenika drugog razreda

Slika 15. radovi učenika drugog razreda

Slika 16. radovi učenika trećeg razreda

Slika 17. radovi učenika trećeg razreda

Slika 18. rad učenika trećeg razreda

Slika 19. rad jedne grupe učenika četvrtog razreda

Slika 20. rad druge grupe učenika četvrtog razreda

Slika 21. rad treće grupe učenika četvrtog razreda

Slika 22. rad četvrte grupe učenika četvrtog razreda

10. ŽIVOTOPIS

Osobni podaci

- Ime i prezime: Nataša Ninić
- Datum rođenja: 02.03.2001.
- Mjesto rođenja: Šibenik
- Adresa: Prilaz tvornici 8
- E-mail: ninic.natasa39@gmail.com

Obrazovanje

- Osnovna škola Jurja Dalmatinca Šibenik (2007. – 2015.)
- Prometno – tehnička škola Šibenik, smjer tehničar za poštanske i financijske usluge (2015. – 2019.)
- Sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studiji, Učiteljski studij Zadar (2019. – 2024.)

Radno iskustvo

- Razni sezonski poslovi

Osobne vještine i kompetencije

- Vozačka dozvola B kategorije
- Informatički obrazovana
- Kreativnost
- Komunikativnost i otvorenost
- Želja za cjeloživotnim učenjem